
STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIVEN AV

PONTUS E. FAHLBECK

Pris för årgång kr. 7: 50

Lösnummer av detta häfte kostar kr. 2: —

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

PRENUMERATIONSANMÄLAN.

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT övergår från och med år 1919 till annan ledning än den nuvarande. Den Fahlbeckska stiftelsen, grundad genom den hittillsvarande utgivarens storartade gåva vid Lunds Universitets 250-års-jubileum, kommer att i överensstämmelse med gåvbrevet övertaga och fortsätta Statsvetenskaplig Tidskrift för politik, statistik och ekonomi under denna samma titel, med tillägget Ny följd.

Tidskriftens syfte och allmänna uppställning blir densamma som förut. Den kommer sålunda att innehålla dels vetenskapliga uppsatser i politik — ordet taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels en avdelning kortfattade översikter och meddelanden, avseende att hålla läsaren à jour med vad som händer och skrives å hithörande områden, dels slutligen mera ingående granskningar av utkommande, framför allt svensk, men jämväl annan nordisk samt utländsk statsvetenskaplig litteratur.

Tidskriften ämnar under den nya ledningen allt framgent göra till sina den föregående prenumerationsanmälan ord, att den, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, vill söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet. Den vill framträda som ett institut för vetenskaplig orientering och diskussion i de ämnen, vilka falla inom dess ovan angivna ram.

Tidskriftens redaktion kommer att under överinseende och medverkan av Fahlbeckska stiftelsens kollegium närmast handhas av undertecknad WALLENGREN såsom kollegiets redaktionssekreterare. För redaktionen av »översikter och meddelanden» komma bibliotekskonsulenten KNUT TYNELL och docenten SVEN WICKSELL att medverka.

Tidskriften utkommer som hittills i 5 häften om året, omfattande tillsammans minst 20 ark. Prenumerationspriset, som från och med 1918 till följd av den våldsamma stegringen av trycknings- och papperskostnader måste höjas från förutvarande 6 kr. pr år till *kr. 7:50 pr år*, kommer att för år 1919 bibehållas vid detta belopp. Lösa häften säljas i mån av tillgång till ett pris av c:a 65 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos »Redaktionen av Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck av tidskriftens artiklar och övriga innehåll utan angivande av källan förbjudes.

Lund i december 1918.

Sigfrid Wallengren.

Professor i statskunskap och statistik.

Robert Malmgren.

Professor i stats-, förvaltnings-, kyrko- och folkrätt.

Arthur Stille.

Professor i historia.

Martin P:n Nilsson.

Professor i klassisk fornkunskap och antikens historia.

**STATSVETENSKAPLIG
TIDSKRIFT**

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIVEN AV

PONTUS E. FAHLBECK

TJUGOFÖRSTA ÅRGÅNGEN

1918

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

Handwritten text, possibly a title or author name, appearing as a faint, illegible scribble.

Handwritten text, possibly a title or author name, appearing as a faint, illegible scribble.

1000

LUND 1918

HÅKAN OHLSSONS BOKTRYCKERI

Innehåll.

Uppsatser.

	Sid.
ANDRÉN, GEORG, Främmande Grundlagar. Några anmärkningar	274
FAHLBECK, P., Finland och Ålandsfrågan	1
— —, Ett försummat tillfälle. Ett ord för dagen tillika en folkpsyko- logisk studie	147
— —, Demokratiens utvecklingslinjer under krigets tryck	213
— —, Till Statsvetenskaplig Tidskrifts läsare. Ett avskedsord	257
— —, Till Gustav Sundbärjs minne. Tal vid avtäckning av minnes- vården 20 nov. 1918	298
FORSSELL, NILS, Statsministerämbetets genesis. Ett bidrag till de kon- stitutionella idéernas historia i Sverige	129, 190
GEZELIUS, L. E. BIRGER, Om Kunglig Majestäts Befallningshavande och den nya instruktionen för densamma i historisk belysning	287
KJELLÉN, RUDOLF, Undersökningar till politikens system	98
LANDÉN, UNO, Den kommunala skattereformen. Enligt senast avgivna förslag	53
OLSSON, JOHN, Den utomäktenskapliga fruktsamheten i Sverige	224
REUTERSKIÖLD, C. Å., Vår rättsordnings omvandling	69
— —, Klassval — korporationsval	178
— —, Fullmaktsröstning och representationsrätt	263
ROHTLIEB, CURT, Om förutsättningarna för maximipris	160
TENOW, NOBE, Det proportionella valsystemet och dess behov av re- formering	9

Litteratur.

EKMAN, K. J., Klasser och partier i Sverige. Jämte några ord om Förstakammarproblemet. — Av E. F.	63
En bok om England och dess undertryckta folk. Utgiven under med- verkan av dessas nationella kommittéer. — Av E. F.	250
FAHLBECK, PONTUS, Engelsk parlamentarism contra svensk. Ett stycke nutidshistoria. — Av Kj.	302
GRÄNSTRÖM, P. O., Prästeståndets sista strid. Till kyrkomötets och kamrarnas femtioårsjubileum. — Av E. F.	210
HARALDS, HJ., »Nyorientering». Riktlinjer för en representationsre- form. — Av E. F.	302
HERTWIG, OSCAR, Mot den etiska, sociala och politiska darwinismen. Svensk översättning. — Av E. F.	307

LUNDBORG, RAGNAR, Zwei umstrittene Staatenbildungen. Ein Beitrag zur Frage Souveränität und Nicht-Souveränität. — Av C. H. Trolle	309
MUIR, RAMSAY, Nationalism och internationalism: Svensk översättning. — Av E. F.	250
OLSSON, JOHN, Statistiska studier över den äktenskapliga fruktsamheten med särskild hänsyn till dess beroende av den sociala ställningen. — Av S. Wicksell	241
PETANDER, KARL, Goda och dåliga tider. — Av M. B. Hamilton	60
REXIIUS, GUNNAR, Studier i Frankrikes författningsproblem. — Av E. F.	143
SCHAUMAN, GEORG, Vid vändpunkten. Tankar rörande Finlands utrikespolitik. — Av E. F.	311

Strödda meddelanden.

Stiftelse till statsvetenskapernas främjande	233
Förteckning över uppsatser i Statsvetenskaplig Tidskrift årg. I—XXI	313

Extrahäfte.

NORDQVIST, OSC., Våra sjöars fiskavkastning.

Till

Statsvetenskaplig Tidskrifts läsare.

Ett avskedsord.

Det är i år 21 år sedan Statsvetenskaplig Tidskrift hösten 1897 tog sin början. Planen på en tidskrift av detta slag mognade först i Lund, men när densamma meddelades Oscar Alin, uttalade denne för egen del önskan att vara med därom. Redaktionen blev därför efter någon överläggning förlagd till Uppsala. Sedan emellertid Ekonomisk Tidskrift i jan. 1899 kommit till, återupptogs den ursprungliga planen på tidskriftens utgivande i Lund och under tecknad övertog densamma i sept. 1899 som utgivare och ägare.

Av de tre ting, som behövas för ett företag av detta slag — penningar, medarbetare och en läsekrets — förbigår jag det förstnämnda för att ägna några ord åt de båda andra.

Det var ingalunda lätt att förutse, huruvida medarbetare och läsare skulle alltjämt stå till buds så, som önskligt och behövt var. En statsvetenskaplig tidskrift var en nyhet i Sverige; det gällde alltså att skapa de nämnda förutsättningarna. Löften om medverkan hade nog givits av de män, som ingått uti den första redaktionen eller låtit sina namn stå uti anmälan till tidskriften. Men dels voro desse ej många, dels äro som bekant löften av detta slag ej så mycket att bygga på. Blott en, tidskriftens förste redaktör, nuv. professorn C. A. Reuterskiöld, har infriat sitt löfte på ett sätt, som utgivaren och — jag är övertygad därom — tidskriftens läsare med stor tacksamhet erkänna. Det behövdes alltså flere medarbetare, allra helst som tidskriften med överflyttningen till Lund utvidgades till fem häften om året i st. f. de först utlovade tre.

Detta blev för framtiden det stora och svåra problemet, som långt ifrån att med tiden lättas, såsom man kunnat tro, tvärtom intill senaste år snarare förvärrats.

Även för läsekretsen hade sörjts genom subskription på förhand. Men också den har icke kunnat ökas, såsom önskvärdt varit, ja icke ens hållas uppe vid sin ursprungliga numerär.

Anledningen till dessa besvärliga förhållanden har varit det väl allstädes, men mest i Sverige, tror jag, vanliga faktum, att blott en börjar, komma många efter. Visserligen har ingen tidskrift senare kommit med det allomfattande program, som Statsvetenskaplig Tidskrift för sig uppställt. Men sådana ha uppstått för enskilda uppgifter av programmet eller inom området. Först kom sålunda *Ekonomisk Tidskrift* (1899), därefter *Social Tidskrift* (1900), vidare med skarp begränsning till ett enda område inom statslivet *Svenska Fattigvårdsförbundets Tidskrift* (1907), *Svenska Stadsförbundets Tidskrift* (1909), *Från Svenska Statsförvaltningen* (1909) m. fl. Å andra sidan ha nya tidskrifter sett dagen, som bjuda på, utom politik och ekonomi, allehanda ämnen avsedda för den stora publiken, ss. *Det nya Sverige* (1907) och *Svensk Tidskrift* (1911), vartill kan räknas partitidskrifterna *Tiden* (1909) och *Forum* (1914). Denna snabba utveckling av tidskriftslitteraturen på det statsvetenskapliga och politiska området måste givetvis hälsas med glädje. Det är blott att hoppas, att den icke urartar därhän, att varje för statsvetenskaperna intresserad skribent anser sig böra försöka med en ny tidskrift, vartill dock ansatser förekommit.

Men för *Statsvetenskaplig Tidskrift* var varje sådan framträdande kollega en konkurrent om läsare och om medarbetare — så mycket svårare att möta, som tidskriften enligt sakens natur måste hålla sig på en midtlinje, ej specialisera sig på enskilda sidor av stats- och samhällslivet, men icke heller breda ut sig till konst och varjehanda för en större allmänhet lockande företeelser. Ej heller kunde *Statsvetenskaplig Tidskrift* så till omfånget begränsa artiklarna, som mängden av läsare helst önskar.

Det var därför ej underligt, att den ursprungligen rätt aktingsvärda prenumerantstock, som för sakens skull uppbådats att stödja det nya företaget, efterhand minskades. Den krets i Sverige,

som intresserar sig för statsvetenskaperna är ej stor, om ock den politiskt intresserade allmänheten under senare tid betydligt vuxit. Men denna får sitt lystmäte tillgodosett av de dagliga tidningarna och önskar intet mer. Jag skall emellertid icke klaga på läsarne, tvärtom hjärtligen tacka dem för trofast följe. Det bästa beviset härför är, att den nästan enda orsaken till avgång bland de ursprungliga prenumeranterna varit dödsfall. Att sedan nyförvärvet icke svarat mot avgången är helt visst de många konkurrenternas skull.

Vida svårare emellertid än ifråga om läsekretsen har denna konkurrens känts beträffande medarbetarne. Otivelaktigt har antalet av dem, som kunna och vilja skriva i politiska, sociala och ekonomiska frågor, ökats högst betydligt under de två årtionden, under vilka Statsvetenskaplig Tidskrift arbetat. Och den tror sig icke så litet ha bidragit till denna framväxt. Men konkurrensen om författarne har ökats ännu mer. En första följd härav har varit, att tidskriften icke kunnat så, som man önskat, hålla planen. Att publikationen utav administrativ praxis måste upphöra, sedan Regeringsrätten 1909 gått i författning om utgivande av sin årsbok — även det ett exempel på, huru utvecklingen kringskurit Statsvetenskaplig Tidskrift — betydde ej så mycket, alldenstund denna publikation, ehuru i och för sig intressant, särskilt under nuv. regeringsrådet G. Thulins insiktsfulla redaktion, låg något vid sidan om tidskriftens huvuduppgift. Värre var, att litteraturgranskningen, trots flerfaldiga försök att vinna stadigvarande medarbetare härtill, icke blev vad den borde vara. Det skall också bli en av de förnämsta uppgifterna för tidskriften i dess nya gestalt att tillgodose detta viktiga behov och sålunda skapa ett forum för all statsvetenskaplig litteratur i vårt land.

Att redigerandet av Statsvetenskaplig Tidskrift under dessa förhållanden icke varit en så lätt sak, torde utan vidare vara klart. Faktiskt är, att Red. aldrig varit i stånd att för längre tid planlägga och ordna dess innehåll utan mestadels fått leva ur hand i mun. Ofta har den icke från det ena häftet till det andra vetat, huru den skulle fylla desamma. Detta har föranléd, att tidskriften innehållit förstlingsarbeten mer, än kanske önskligt varit. Men

Red. har ansett sig även på detta sätt fylla sin uppgift att främja och stödja statsvetenskaperna i vårt land. Å andra sidan har den ej sällan genom extrahäften för större vetenskapliga undersökningar sökt bereda läsarne ersättning härför.

Men då ej främmande bidrag, större eller mindre, bättre eller sämre, räckte till, måste redaktören själv gripa till pennan för att fylla de utlovade fem häftena om tillsammans minst tjugo ark. Även om detta mestadels icke skett ogärna, har det dock ägt rum alltför ofta — det är jag den förste att erkänna — både för skrivarens egen del, som därigenom störts i annat arbete, och för tidskriftens. Med bästa vilja i världen har nämligen därigenom ej kunnat undvikas, att tidskriften fått en personlig prägel. Ty om också ingen censur lades på andras meningar eller något hinder ställdes mot publicerande av åsikter stridande mot utgivarens, så inses dock lätt, att mången författare måste draga sig för att för sådana begära plats. I alla händelser fick tidskriften genom mängden av bidrag från utgivarens hand en sådan anstrykning.

Ehuru detta möjligen varit för tidskriften mindre gynnsamt, har jag dock ingen anledning att beklaga det. Och då jag nu säger farväl till mina läsare som redaktör — som skribent hoppas jag få mången gång ännu taga till orda i Statsvetenskaplig Tidskrift — må det vara mig tillåtet att ånyo deklarerera den personliga syn på samhällsförhållandena, särskildt de sociala och politiska, som satt sin prägel på min litterära och politiska verksamhet i Statsvetenskaplig Tidskrift liksom annorstädes.

Den synen kan efter tidens fraseologi formuleras i orden: radikal i sociala ting, konservativ i politiska. Alltså *med* utvecklingen i arbetarefrågor och till och med långt före den, men *mot* densamma på författningens område.

Att vara radikal i socialt avseende betyder dock ej att vara med om socialismen och dess tvångsanstalt och ännu mindre om bolschevismen med hungersnöd och kulturdöd i följe. Men också mycket annat, som i Sverige går och gäller för att vara god socialpolitik ss. nykterhetsfanatismen eller en sockerpolitik, som tvingar det svenska folket att äta kålrötter i st. f. socker, kan ej gillas. Det är på andra vägar den s. k. sociala frågan skall lösas och klass-

skillnaderna utjämnas. Jag har i skriften »Arbetarefrågan. Villa och verklighet» (1910), uttalat mig därom och vill här blott tillägga, att jämväl en inskränkning av arvsrätten synes nödvändig för att lösa de uppgifter, som på detta område föreligga den europeiska kulturen.

Huru mycket det talas om och experimenteras i arbetarefrågan, är det dock icke den, som mest fångslar intresset för ögonblicket, utan politiken d. v. s. författningsfrågorna och deras springande punkt, demokratiseringen. Denna innebär, att rösträtten skall bli obegränsad, valbarheten likaså, samt att den så bildade majoriteten får hand om regering och förvaltning. Detta är, vad man kallar, att folket blir herre i eget hus, ehuru det rättare borde heta: herre i andras hus. Ty folket, som här talas om, är den mindervärdiga massan, icke de bäste och väl ej heller de fleste av det verkliga folket, de många stilla i landena. Det är emellertid för detta tiden svärmar, i dess tecken man söker utvecklingen. Till det har jag, trots det just nu starka larmet från gatan, blott ett svar — det är allt villa och våda.

Hela denna av liberala och radikala entusiastiskt omfattade lära vilar på begreppsförväxlingar och farliga förbiseenden. Begreppsförväxlingen består däri, att man tolkar den av nutiden fordrade likheten inför lagen som icke blott lika rättsskydd (passiv medborgarrätt), utan ock lika andel i statsstyrelsen (aktiv medborgarrätt). Det förra följer med personligheten och gäller det nyfödda barnet lika väl som den vuxne mannen; det senare bör enligt sakens natur bero av dugligheten, förmågan att fylla den uppgift, varom fråga är, deltagande i statens styrelse direkt eller indirekt.

Men härutinnan råder stor olikhet mellan människorna i samhället. Barnen och alla unga intill mogen ålder — och den åldern är minst 24 år men vanligen först långt senare — äro oförmögna att utföra detta värv så, som det bör utföras. De måste alltså uteslutas från rösträtt. Och detsamma gäller, oberoende av åldern, alla intellektuella och moraliskt undermåliga, som ej kunna sköta och föda sig själva eller ej vilja fylla sina plikter som medborgare, oduglingar, lättingar o. d. Även de böra alltså uteslutas från aktivt

medborgarskap. Men nu är det just åt dem, man vill bereda rum i ståtslivet. Däri består demokratiens för närvarande. Vore dessa undermåliga element ringa i antal, så gjorde detta väl mindre. Men nu äro de tyvärr i vårt folk som hos alla högst betydande. Därigenom kunna de tillsammans med de omogna yngre åldersklasserna, tack vare partiväsendet och den moderna parlamentarismens mekanism, bli utslagsgivande och herrskande i staten. Det är detta, som utsträckningen av rösträtten innebär. Det är dess våda — nu så mycket större som den socialistiska propagandan väckt klasskampen i dess urgamla och farliga form till liv uti bolschevismen.

Vid detta credo i dagens sociala och politiska frågor har jag stått under hela den tid, jag varit Statsvetenskaplig Tidskrifts-redaktör, såsom mången artikel däri också lär utvisa. Den trosbekännelsen har säkerligen varit några av mina läsare för radikal, andra åter för konservativ. Så mycket mer tackar jag för godt följande under dessa år, tillika uttalande förhoppningen, att detsamma må komma Statsvetenskaplig Tidskrift till del jämväl under dessa nya ledning. Vad undertecknad önskat göra av tidskriften, men ensam icke förmått, det skall — därom är jag förvissad — fullbordas av den stiftelse, i vars händer jag härmed överlåter densamma.

Djursholm i december 1918.

Pontus Fahibeck.

Fullmaktsröstning och representationsrätt.

AF

Prof. jur. C. A. Reuterskiöld.

Gällande kommunalstyrelseförfordningar för land och för stad skilja som bekant mellan två slag av fullmaktsröstning, nämligen enligt § 9 KFL, resp. § 10 KFS, å ena och § 12 i samma författningar å andra sidan. Även i praxis är skillnaden erkänd, men i fråga om både dess räckvidd och dess grund synas olika meningar liksom en viss oklarhet råda, något som framgår bl. a. av ett intressant rättsfall, refererat i Regeringsrättens Årsbok 1914 under n:r 59 — tyvärr utan att i registret någon hänvisning därtill givits under vare sig »kommunala mål: fullmakt» eller »kommunala mål: rösträtt, utövande av», eller ens »kommunala mål: val», utan allenast under »val: landstingsmannaval», vilken rubrik knappast uppsökes vid efterforskande av rättsfall rörande fullmaktsröstning.

I nämnda rättsfall hade klagan förts över förrättadt landstingsmannaval och därvid bl. a. som skäl för valets upphävande anförts, att flere personer tillåtits rösta, förutom för egen del, var och en för flera, än en annan röstberättigad. Sålunda hade en röstande fått rösta dels för egen del, dels för en annan person, för ett sterbhus och för ett aktiebolag, samt sex andra röstande för dels sig själva, dels vardera en annan person och ett aktiebolag. Av de förklaringar, som över besvären avgåvos, framgick, att en av de ifrågavarande sex röstande varit såsom verkställande direktör i det aktiebolag, vars rösträtt han utövat, härtill jämlikt bolagsordningen utan särskild fullmakt berättigad, varjämte i förklarin-

garna framhölls, att, då såväl bolag som sterbhus hade att utöva sin rösträtt genom ombud, vartill aktiebolag kunde befullmäktiga även person, som icke vore röstberättigad inom det samhälle, där valet skedde, hinder icke syntes möta för bolags eller sterbhus' ombud att härutinnan rösta jämväl för annan röstberättigad enligt fullmakt.

Regeringsrätten ogillade i sitt utslag enhälligt påståendet, att den, som i egenskap av verkställande direktör jämlikt bolagsordningen utövat bolags rösträtt, icke bort tillika få utöva rösträtt även på grund av fullmakt för annan person, och förklarade alltså hinder härför icke hava mött. Vidkommande åter anmärkningarna mot de övriga, som röstat för 2 eller 3 röstegande förutom sig själva, förklarade regeringsrätten likaledes enhälligt¹ ett sådant förfarande strida mot stadgandet i § 12 KFS, jämfördt med § 5 mom. 3 a) i landstingsförordningen därom, att ingen må på grund av fullmakt utöva rösträtt för mer än en röstberättigad, och att förty för varje ombud skulle frånräknas de röster, som avgivits på grund av mer än en fullmakt. Trots regeringsrättens enhällighet måste jag på det bestämdaste bestrida riktigheten av den lagtolkning, som ligger till grund för den senare delen av utslaget, och kan icke se annat, än att denna beror av en felaktig uppfattning av dels fullmaktsbegreppet, dels förhållandet mellan § 12 å ena samt § 10 (resp. § 9) å andra sidan. För frågans belysning och utredning torde emellertid vara nödvändigt att utgå från vissa principiella synpunkter och att därvid särskildt taga i betraktande förhållandet mellan representationsrätt och rösträtt.

* * *

För den populära åskådningen torde rösträtt och representationsrätt så till vida sammanfalla, som rösträtten, när den avser val, anses innebära utövning även av representationsrätt i betydelsen av rätt att bliva representerad eller utse representant. En dylik åskådning håller dock icke stånd inför kritiken. Såväl

¹ Formellt föreligga 2 meningar, den ena företrädd av regeringsråden Ernberg, Lindstedt, Palmgren och Rydin, den andra av regeringsrådet Hederstierna, men i sak sammanfalla båda, så vidt ovan berörda frågor angår.

RF:s och RO:s stadganden om riksdagen såsom »svenska folkets» representation, som kommunalstyrelseförordningarnas föreskrifter om »kommunens beslutande rätts» utövning genom kommunalstämma, resp. allmän rådstuga, *eller* kommunalfullmäktige, resp. stadsfullmäktige hänvisa klart på ett visst kollektivsubjekt — svenska folket, kommunen — såsom det subjekt, som härvid skall representeras, d. v. s. har vad man kan kalla passiv representationsrätt. Undersöker man vad denna rätt, i enlighet härmed, innebär, så kan förhållandet så angivas, att den passiva representationsrätten är rätten för ett kollektivsubjekt att vara verksamt genom vissa samfäldt verkande personer såsom organ. I och för sig föreligger dock ingen nödvändighet, att organet består av ett flertal personer; det kan likaväl utgöras av enda person, t. ex. Förenta Staternas av det amerikanska folket valde president¹. Dessa personer erhålla, genom sin designation till sådana organpersoner, vad man kan beteckna som aktiv representationsrätt eller rätten att vara självständigt verksamma såsom organ för visst subjekt, d. v. s. tala å dettas vägnar efter egen uppfattning av dess intresse och vilja. Om nämligen den passiva representationsrätten är fästad vid folket eller kommunen såsom enhet och helhet, så måste också den aktiva representationsrätten hänföras till samma subjekt såsom enhet och helhet, icke till dess särskilda medlemmar eller än mindre till dem, som genom begagnande av sin rösträtt medverkat till designationen genom val. Även när valet är ett majoritetsval, får den valde aktiv representationsrätt för det hela, liksom vid proportionella val både majoritetens och minoritetens kandidater, i den mån de bliva valde, äro ätt anse som representanter för det hela. Häröf vittnar även det faktum, att medlemskap av folket eller av kommunen aldrig helt sammanfaller med rätten att rösta, liksom representantorganens beslut binda ej blott dem som valt organpersonerna, utan folket, resp. kommunen, i dess helhet.

Rösträtten hänför sig däremot till individerna, de fysiska personerna, i deras egenskap av på visst sätt kvalificerade med-

¹ Huruvida passiv representationsrätt kan finnas även för annat än ett kollektivsubjekt, är en särskild fråga, som här nedan skall i korthet beröras.

lemmar av ett visst samhälle, ett folk, en kommun. Den utgör det normala medlet för representantdesignationen under vissa förutsättningar, men därjämte för varje organpersonens samfällida utövande av beslutandemakten: i förra fallet — liksom vid samfällid designation av organpersoner utan representantställning — blir rösträtten aktiv valrätt¹, i senare-fallet vad man kunde kalla voteringsrätt eller, från resultatets synpunkt, decisionsrätt. I båda fallen innebär rösträtten en rätt för vissa personer att genom egna viljeförklaringar i viss form medverka till åstadkommandet av ett konkret uttryck för det kollektivsubjekts vilja, av vilket de äro medlemmar och för vilket de såsom sådana förty äro faktiskt förmögna eller mäktiga att tänka eller tala². Huru dessa personer skola bestämmas och vilka villkoren för rösträtts tilldelande skola vara, det är och förblir ytterst en rent praktisk lämplighetsfråga, varvid dock alltid de faktiska maktförhållandena måste beaktas och rösträtten bliva beroende av ett faktiskt maktunderlag för de personer, som skola kunna erhålla och behålla den samma³.

Emellertid kan en representantdesignasjon ske på olika vägar, direkt genom lagen eller indirekt genom personlig utkorelse. Användes den senare vägen, betyder detta en tudelning av representantskapet, i det att dels direkt genom lagen vissa personer eller persongrupper bestämmas, vilka det åligger att såsom primära representanter för subjektviljan verkställa utkorelsen medels en val- eller utnämningsakt, dels de härvid utkorade likaledes genom lagen tillägges befogenhet och plikt att själva konstituera sig till sekundära organ med likaledes omedelbar representationsrätt och därmed avlösa och träda i stället för de vid utkorelsen verksamma. Begagnas den först nämnda utvägen, betyder detta en koncentration av samtliga representationsuppgifter hos de primära representanterna, vilka i följd härav icke behöva verkställa någon dylik utkorelse av andra, och i stället för valrätt alltså erhålla omedelbar voteringsrätt. För det demokratiskt or-

¹ Såsom passiv valrätt brukar stundom, som bekant, valbarheten betecknas, och av detta skäl kan uttrycket aktiv valrätt möjligen vara lämpligare än blott valrätt.

² Se härom vidare *min* Rätts- och samhällslära sid. 4 ff.

³ Jfr *min* Kvinnans politiska rösträtt, sid. 17 ff.

ganiserade samhället är den direkta representantdesignationen en nödvändig princip, och varje röstutövningsberättigad är där omedelbar organperson och representant för samhället, vilket naturligen icke utesluter, att vid sidan av dessa kunna finnas för särskilda uppgifter utkorade representanter, om än ytterst genom referendum eller annorledes avgörandet beror av de förra.

I svensk offentlig rätt har för den politiska folkrepresentantdesignationen den indirekta vägen stadgats, så att aktiv representationsrätt tillagts dels alla politiskt röstberättigade såsom primära representanter men med allenast valrätt till riksdagen, dels de valde riksdagsmännen med full och oinskränkt voterings- eller decisionsrätt under den tid, för vilken valen förbliva gällande. Däremot har kommunalrätten upptagit både en direkt och en indirekt representantdesignatio'n. Den direkta föreligger, då lagen bestämmer, att kommunen representeras av kommunalstämma, allmän rådstuga och kyrkostämma och gör en var som är i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad samt behörig att utöva rösträtten till organperson eller ledamot av stämman och därmed till primärrepresentant för kommunen äfven med voteringsrätt. Den indirekta åter, föreligger, när lagen tillerkänt aktiv representationsrätt åt kommunal- och stadsfullmäktige samt landsting, och föreskrivit, att dessas medlemmar såsom sekundärrepresentanter skola utkoras genom val av nämnda stämmor, vilkas egna ledamöter därigenom helt eller delvis fråntagits voteringsrätten och blott behållit representantvalrätten.

Kommunal rösträtt har emellertid, både som valrätt och som voteringsrätt, tillagts icke blott fysiska personer, myndiga och omyndiga, utan även sterbhus, bolag och andra privata kollektivsubjekt, vilka ej ega förmåga att själva utöva rätten, utan måste härför begagna fysiska personer som organ. Principiellt har lagen för dessa fall å ena sidan fordrat, att rösträtsutövningen måste ske genom en enda fysisk person, som blir representant för detta röstberättigade subjekt, å den andra medgivit, att bestämmandet eller utkorandet av denna person får och skall ske efter de privaträttsliga regler som äro för subjektet såsom privaträttssubjekt gällande. För omyndig röstar alltså hans laglige förmyndare med stöd av sin förmyndarrätt eller om flere äro förmyndare,

den av dessa, som de efter ejes gällande regler själva bland sig utse att för visst fall handhåva myndlingens angelägenheter. Alldeles det samma gäller om sterbhus, dock att, i enlighet med dess rättsregler, talan kan föras av ej blott viss delegare, utan ock utomstående, som därtill bemyndigats, vilket därjämte beträffande bolag är uttryckligen stadgadt. I alla dessa fall är den privaträttsliga fullmakten det medel, som användes för designrandet av den vilken skall såsom kommunal organperson ega att i stämman utöva privaträttssubjektets kommunala rösträtt; till någon som helst skillnad i organpersonens rättsliga ställning beroende av sättet för designrandet, ger lagen i intet av dessa fall anledning.

* * *

Regeringsrättens, i det ovan anförda rättsfallet, skarpt markerade åtskiljande mellan en verkställande direktörs designrande i och genom bolagsordningen till representant och annan persons designrande därtill genom särskildt beslut är sålunda felaktigt. Bolagsordningens stadgande utgör intet annat än en generalfullmakt för frivilligt ställföreträdarskap, och om en sådan i stället utfärdas genom särskildt beslut av det enligt bolagsordningen därtill berättigade organet, medför denna omständighet ingen skillnad i rättsställningen. Det samma måste sägas om en in casu given fullmakt, t. o. m. om denna lämnas till en utomstående person: fullmakten förlorar icke härigenom på minsta vis sin rent privaträttsliga karakter, lika litet som kommunallagarnas princip att låta den privaträttsliga fullmaktshavaren erkännas såsom representant för bolaget, resp. sterbhuset, och i denna egenskap göra honom till ledamot av stämman (= offentligrättslig representant för kommunen) därav på något sätt rubbas. Med andra ord: regeringsrätten synes hava utan något stöd av lagen, på fullmakt enl. KFL § 9 och KFS § 10 tillämpat vad i § 12 säges om den offentligrättsliga fullmakten, och i följd härav drivits att uppställa en skillnad mellan rösträttsutövning för bolag och sterbhus i kraft av ett slags ipso iure representantskap och sådan i kraft av ett ställföreträdarskap genom fullmakt, vartill nämnda § 9, resp. § 10, icke ger ringaste anledning. En dylik skillnad vore så mycket mindre

befogad, som, även vid frivillig fullmakt in casu, det från offentlig-rättslig synpunkt dock förblir fråga om ett nödvändigt ställföreträdarskap och dess reglerande: bolaget måste, enligt § 8 KFL, resp. § 9 KFS, härtill designera viss person, men kan göra detta på vilket sätt som helst, som är privaträttsligt möjligt.¹ — sättet är för kommunalrätten totalt likgiltigt, enär bolaget eller sterbhuset väl har rösträttsförmåga, men ej rösträttsutövningsförmåga och förty ej heller självt är organperson eller medlem av stämman, vilket endast fysiska personer kunna vara.

Helt annorlunda ställer sig saken beträffande fullmaktsröstning enligt § 12 i KFL och KFS, där fråga är om offentligrättslig, icke om privaträttslig fullmakt. Den rätt, varom här handlas, är rätten för den, som själv är behörig att i stämman deltaga och där utöva rösträtt, d. v. s. som själv är organperson för kommunen, att sätta annan i sitt ställe i trots av att detta icke är juridiskt nödvändigt. Lagen talar här om att »överlåta» den »talan och rösträtt i kommunalstämman (: å allmän rådstuga)», som tillkommer den röstegande, och åsyftar därmed att all den rätt, som tillhör fullmaktsgivaren, skall, så länge fullmakten gäller, i stället tillhöra fullmaktshavaren, vilken följaktligen icke får begränsas eller bindas genom något slags instruktion: fullmakten är intet annat än en temporär överlåtelseurkund med avseende å medlemskapet i stämman och skapar ingen som helst redovisningsskyldighet eller röstningsplikt för fullmaktshavaren utan ger denne allenast en offentligrättslig maktbefogenhet. I KFL § 9 och KFS § 10 är däremot icke tal om någon »överlåtelse» av »talan och rösträtt»; skall en sådan överlåtelse av där omnämnda subjekts rösträtt ega rum, så kan detta visserligen ske, men endast och allenast därigenom att subjektets privaträttsligt bestämda ombud i sin tur utställer en fullmakt jämlikt § 12. Den fullmakt, varpå ombudet självt grundar sin rätt, kan visserligen lägga hinder i vägen för en sådan överlåtelse, men om så icke skett, står det ombudet fritt att begagna den allmänna överlåtelseätten enligt § 12. Härav följer ock en annan, nog så betydelsefull regel; nämligen den, att ombudets privaträttsliga fullmakt, som utgör

¹ Jfr orden i § 8, resp. § 9: under »iakttagande af de närmare bestämmelser, som § 9 (§ 10) innehåller».

anknytningsfaktum för hans offentlighetsrättsliga medlemskap av stämman, vilket grundas direkt på kommunallagen, också i andra avseenden kan medföra en begränsning av ombudets frihet att utöva sin huvudmans rösträtt. Då ingen överlåtelse i offentlighetsrättslig bemärkelse enligt § 12 föreligger, måste antagas, att ombudet kan utrustas med instruktioner, för vilkas noggranna följande han blir privaträttsligt ansvarig, i den mån ett dylikt ansvar av privaträtten möjligen erkännes och ehuru en avvikelse från dem ur offentlighetsrättslig synpunkt är fullt verksam, då något offentlighetsrättsligt ansvar varken stadgats eller ens kunnat stadgas för organpersoner, så vidt lagen trots anknytningen skolat kunna hålla det offentlighetsrättsliga och det privaträttsliga i sär.

Emellertid skulle kunna ifrågasättas, huruvida ej affattningen av lagens § 12 är så allmän, att därunder även må inbegripas en rätt för de i KFL § 9 och KFS § 10 nämnda »röstegande» att direkt »överlåta» rösträtten genom offentlighetsrättslig fullmakts utställande, i vilket fall det bleve en särskild fråga att söka avgöra, om och när ett sådant subjekts fullmakt vore offentlighetsrättslig eller privaträttslig. Rent formellt kunde ju även de här åsyftade subjekten anses som »röstegande» och därmed som inneslutna i stadgandet i § 12, därest de ville lämna fullmakt till annan röstegande och icke till någon, som i och för sig ej vore medlem av vare sig kommunen eller stämman. Men realiter och principiellt bör en sådan tolkning avvisas på den grund, att dels § 8, resp. § 9, gör dem till »röstegande» *allenast på de villkor* § 9, resp. § 10, innehåller, dels § 12 allenast avser ett berättigande att utställa fullmakt, under det att ifrågavarande subjekt överhuvud sakna all möjlighet till talan utan att först hava skaffat sig ett ombud med kommunalrättslig handlingsförmåga: den »röstegande» är enligt lagen själv kommunalrepresentant, och då, enligt samma lag, privaträttsliga kollektivsubjekt och omyndiga icke kunna utan att i visst ombud personifieras vara detta, synes det bliva ofrånkomligt att icke heller den rätt, som § 12 ger de »röstegande» kan utövas av annan än den, som enligt KFL § 9 och KFS § 10 är subjektets personliga ombud.

Av det sagda följer slutligen även, att vid avgörandet av frågan, huruvida viss person är röstutövningsberättigad på grund av full-

makt efter § 12 eller ej, alldeles ingen hänsyn får tagas till en i sak så oväsentlig omständighet som den, att bemyndigandet möjligen är skriftligen fixerad, med begagnande av fullmaktsblankett enligt § 12. Det är icke affattningen av eller formen för bemyndigandet, utan *utställarens egen ställning*, som här måste fälla utslaget: är utställaren själv berättigad att i egen person deltaga i stämman, då är alltid bemyndigandet att anse som överlåtelse enligt § 12 och då föreligger en offentligrättslig fullmakt, vars beskaffenhet regleras i samma lagrums andra stycke — är åter utställaren icke själv berättigad att som sådan deltaga i stämman, då är bemyndigandet aldrig att anse som överlåtelse enligt § 12 och då föreligger ingen offentligrättslig fullmakt, även om den form användts, som för en sådan är föreskriven.

Om sålunda fullmakt enligt KFL § 9 och KFS § 10 icke kan anses lika med fullmakt enligt samma författningars § 12, så torde vara uppenbart, att icke heller förbudet i sistnämnda lagrum mot innehavande av mer än en offentligrättslig fullmakt kan utsträckas att gälla fullmakt enligt förstnämnda båda paragrafer. Grunden till förbudet mot kumulation av offentligrättsliga fullmakter på en hand kan principiellt icke vara någon annan än den, att här är fråga om ett kommunalt representantskap på det sätt, att, liksom kommunalstämman kan överflytta sina uppgifter på kommunalfullmäktige i enlighet med vad lagen härom stadgat, så kan även den enskilde rösteganden, när han är berättigad att själv utöva sin rösträtt, såsom organperson i sitt ställe sätta annan organperson, varvid emellertid den allmänna regeln numera är, att mandat-kumulation ej får ske, d. v. s. i detta fall att röstegande, som erhåller dylikt mandat för annan genom fullmakt enligt § 12, väl kan välja mellan flere honom erbjudna sådana mandat, men icke mottaga flera än ett enda. Att han därjämte behåller sin egen rösträtt, ligger i sakens natur, då primär representation är anordnad. Samma förhållande föreligger däremot icke beträffande fullmakten enligt KFL § 9 och KFS § 10, vilka icke skapa ett offentligrättsligt mandatsförhållande, d. v. s. icke göra fullmäktigen såsom redan varande organperson till kommunal representant i fullmaktsgivarens ställe, utan tvärtom skapa den organperson, vilken har att representera subjektet i kommunala

förhållanden och som själv därigenom enligt lagen blir primär kommunal representant å subjektets vägnar.

Naturligen skulle kunna tänkas, att även en kumulation av dylikt primärt representantskap på en hand förbjödes, men härom innehåller lagen intet; och icke heller kan principen om hinder för kumulation av sekundärt representantskap på grund av mandat genom fullmakt utsträckas att utan vidare gälla även i fråga om kumulation av primärt representantskap. Tvärtom måste sägas, att, då det primära representantskapet här anknytes till privaträttsligt bestämda personer, det också måste bero av den tillämpliga privaträtten, huruvida kumulation kan komma att inträda eller icke. Och då något lagligt hinder alldeles icke förefinnes för en och samma person att samtidigt vara ombud för flere privaträttssubjekt, när dessas intressen icke skola mot varandra bevakas, så blir, om ej motsatsen uttryckligen stadgas, den naturliga och självklara följd, att kumulation tillåtes.

Under sådana förhållanden kan regeringsrättens uppfattning i denna fråga, sådan den kommit till uttryck i det berörda rättsfallet, icke anses hållbar, såvidt som enligt den kumulation av fullmakt enligt KFS § 10, resp. KFL § 9, med annan liknande fullmakt eller med fullmakt enligt § 12 skulle vara, i kraft av § 12, utesluten. Det är i stället så, att den kumulation, som även enligt regeringsrättens mening är medgiven i vissa av de i KFS § 10, resp. KFL § 9, omhandlade fallen, såväl med annan fullmakt enligt dessa lagrum som med fullmakt enligt § 12, den kumulationsmöjligheten förefinnes för alla de fall, som beröras av KFS § 10 och KFL § 9.

Det återstår dock att avgöra, hurudan den ställning är, som en fullmaktshavare enligt § 12 har. Att denna, såsom alltid med nödvändighet själv organperson och omedelbar medlem av stämman, i denna sin egenskap är och förblir primär representant, är uppenbart. Men frågan blir, om fullmakten ger honom ett dubbelt primärt representantskap eller om den rätt, han på grund av fullmakten utövar, är utövning av ett sekundärt representantskap. Frågan sammanhänger med den ovan antydda, om individuell person kan hava passiv representationsrätt. Något ovillkorligt hinder härför torde icke finnas, såsom visar sig t. ex. av bestämmelserna om s. k. virilröster i vissa utländska lagar eller om röst-

ning genom ombud inom vissa främmande parlament eller om fullmakt enligt svenska riddarhusordningarna. Men i alla dessa fall är det dock ytterst icke individen som sådan, vilken med bestämmelserna avses, utan personen såsom organperson: lika väl som kommunalstämman i sin egenskap av kollektiv organperson kan överlåta sin rätt till kommunalfullmäktige, lika väl kan den individuella organpersonen överlåta sin till fullmäktig — i båda fallen blir situationen väsentligen likartad. Skilnaden ligger egentligen blott däri, att enskild organpersons fullmäktig icke är i lika grad som kollektiv organpersons pliktig att utöva den delegande makten. Men ett sekundärt representantskap uppstår i båda fallen, må vara att i det ena alla inom kollektivorganet samverkande representanter äro sekundärrepresentanter, under det att i det andra flertalet blir primärrepresentanter och blott vissa tillika äro sekundärrepresentanter, nämligen för andra subjekt.

Främmande Grundlagar.

Några anmärkningar

av

Eil. Lic. Georg Andrén.

Främmande Grundlagar samt vallagar och parlamentariska arbetsordningar i svensk öfversättning, efter Riksdagens beslut och på dess bekostnad utgifvna av C. A. Reuterskiöld och V. A. Rinander. Band V. Tyska stater. — Almqvist & Wiksells Boktryckeri-A.-B. 1918. Pris hft. kr. 4.

Det politiska folkbildningsarbetet ligger i vårt land nästan helt i partipolitikens händer och dess omedelbara mål är ingenting annat än att värva röster vid valen. Vinnes blott detta syfte, så är det för övrigt tämligen likgiltigt för partiorganisationerna, hur det står till med de politiska kunskaperna ute bland väljarskara; ja, t. o. m. åsikterna representera ur den rena partisynpunkten ett mindre värde än rösterna. Alltför fasta och bestämda åsikter kunna ju rent av vara till hinders för partiledningens taktiska rörelsefrihet. Väljaren må gärna tänka lite fritt, bara han röstar rätt; den regeln gäller som oskriven lag mer eller mindre inom alla partiorganisationer. Att sedan också det politiska frätänkeriet, alla vackra namn och principer till trots, är nog så begränsat inom våra politiska partier, är ju allom bekant.

Den praktiska betydelsen av det upplysningsarbete, som i detta syfte bedrivs av de politiska partierna, kan man helt säkert inte skatta högt nog; dess ideella värde kan man måhända dra i tvivelsmål. Aldrig synas väl den politiska bildningen och den poli-

tiska omdömesförmågan stå så lågt som de göra, när herrar valagitorer som ivrigast resa land och rike kring, och när tidningarna som hårdast slå på stora trumman. De som först bliva överröstade äro förståndet och saktligheten. Aldrig sitta heller sanningen och riksintresset så trångt, aldrig göra sig frasen och partiintresset så breda som just då. Man skulle ibland nästan kunna tro, att sanninghalten är *omvänt* proportionell med frasernas hålstorhet och laternas säkerhet.

För dem, som i demokratien överhuvudtaget kunna och vilja se ej en enkel och helig trollformel utan framförallt ett stort och svårt problem, torde det vara tydligt, att stora delar av vårt folk stå alltför värnlösa gentemot de stora fraserna och de säkra laterna. Hur många gånger har inte de sista årens svenska politik visat detta? Under sådana förhållanden blir det ett riksintresse av första ordningen att genom spridande av faktiska kunskaper stärka omdömesförmågan och den intellektuella självständigheten i politiska frågor, att med andra ord öka vårt folks motståndskraft mot politiska mass-suggestioner. Detta riksintresse blir så mycket starkare, som vårt statsskickets fortgående demokratisering gör allt fler och allt större avgöranden helt beroende av de breda lagrens meningar och röster. Ett land kan ej, även om det förövrigt kan berömma sig av att mer än andra tillgodose folkbildningens krav, i längden utan skada låta partierna och partisynpunkterna helt behärska det politiska folkbildningsarbetet.

Det var väl dessa och liknande synpunkter, som i främsta rummet ledde professor R. KJELLÉN, när han 1911 i motion i Första kammaren föreslog, att Riksdagen måtte lämna sitt understöd för utgivande av främmande grundlagar och andra lagar av konstitutionell innebörd i svensk översättning¹. Riksdagen ställde sig välvillig mot densamma. Dess byråkratiska samvete fordrade emellertid först en grundligare utredning och sedan en sådan blivit verkställd av en särskild kommitté, bestående av dåvarande statsministern Staaff och professorerna Kjellén och C. A. Reuter-

¹ Motion i F. K. 1911 nr 22 av R. Kjellén med instämmande av Sam. Clason, J. F. Nyström och P. Fahlbeck. Kjellén har även i sitt arbete *Staten som livsform* 1916 sid. 17 berört den i Sverige eljest så döda men oerhört betydelsefulla frågan om en politisk folkuppfostran.

skiöld, bifölls förslaget 1912. Arbetet skulle utgivas efter den plan, som nämnda kommitté, i närmaste överensstämmelse men motionärens förslag, uppgjort och beräknades vara fullt färdigt 1914.

Av detta arbete har nu i år en första del utkommit. Hela verket skall utgivas i sju delar, varje del upptagande alla viktigare nu gällande grundlagar, vallagar och parlamentariska arbetsordningar för en särskild, naturligt avgränsad grupp i statssystemet. Det nu utkomna bandet omfattar de tyska staterna, och ingen torde vilja påstå, att denna grupp saknar organiskt sammanhang. De typologiska olikheterna äro ju nog så stora bland dessa tyska stater. Vid sidan av det stora konungadömet Preussen med sina 44 mill. invånare står det lilla furstendömet Schaumburg-Lippe med blott 50,000 invånare; vid sidan av de båda monarkiska storfurstendömena Mecklenburg med sina halvt medeltida ständerförfattningar rymmas inom denna grupp de aristokratiska stadsrepublikerna Hamburg och Lübeck, den demokratiska stadsrepubliken Bremen och ett sådant stadsrättsligt unicum som riksländet Elsass-Lothringen. De författningpolitiska olikheterna äro alltså mycket stora inom denna statsgrupp och tyska lärde ha gjort sig mycken möda för att finna en säregen tysk tanke, gemensam för alla dessa olika författningar. Utmärkande för dem alla är väl också en mer eller mindre utpräglad *dualistisk* karaktär¹, — en karaktär, som dock ej sällan i kanske ännu renare former påträffas utanför Tysklands gränser, om också uppvuxen ur andra historiska förutsättningar än i Tyskland². Över alla olikheterna välver sig också det Tyska Riket som en sammanfattande enhet och i alla staterna flyter, mer eller mindre rent, samma tyska blod och lever i många skiftningar samma tyska kultur.

Att inför denna rikedom på skilda författningar göra ett strängt begränsat urval är naturligtvis ingen lätt sak. Utgivarna ha kanske allför mycket förenklat uppgiften för sig, då de, som det synes,

¹ Se t. ex. H. REHM: Das rechtliche Wesen der Deutschen Monarchie i Archiv f. öff. Recht. Bd XXV 1909 sid. 393 f.

² Se t. ex. A. ESMEIN: Éléments de droit constitutionnel etc. 3:me éd. 1903 sid. 4 f. P. FAHLBECK: Sveriges författning och den moderna parlamentarismen, 1904, sid 94 f. (150 ff.), O. HINTZE: Das monarchische Prinzip und die konstitutionelle Verfassung i Preuss. Jahrb. 1911 sid 382 ff., R. KJELLÉN: Parlamentarismen i Politiska Essayer II. 1915 (1911) sid. 105 ff.

låt it staternas befolkningstal vara den avgörande synpunkten. Även om de större staterna ha sina särskilda författningsproblem, liksom de mindre (t. ex. stadsstaterna, kantonerna) ha sina, så kan det dock ej vara en stats folkmängd eller yttre storlek, som gör dess författning »intressant». Ur denna synpunkt förefaller det tvivelaktigt, om urvalet av de meddelade lagtexterna på alla punkter är det rätta. Medan Tyska Riket och de fyra konungadömena Preussen, Bayern, Sachsen och Württemberg tillsammans upptaga 445 sidor av arbetet, behandlas Tysklands övriga 21 stater och riksländet tämligen summariskt i korta historiska och statsrättsliga redogörelser på tillsammans 31 sidor. Det skall ej förnekas, att dessa redogörelser i sin klara och koncentrerade form ge en god föreställning om de olika ländernas statsrätt; man måste dock ändå beklaga, att detta arbete, som för övrigt tillfredsställer så högt ställda anspråk, ej meddelar i svensk översättning t. ex. Elsass-Lothringens och Hamburgs (eller Bremens) typologiskt så intressanta författningar. Elsass-Lothringens författning av 1911, framvuxen ur och skapad för säreget komplicerade förhållanden och redan därför av största intresse, kan dessutom ensamt ge nyckeln till den eljest delvis oförståeliga artikel 6 a i riksförfattningen. Egendommeligt nog ha utgivarna emellertid ej ens ansett nödigt att förse denna artikel med en statsrättslig kommentar, som kunnat ersätta den anmärkta bristen. Några oövervinneliga hinder för meddelandet av t. ex. riksländets och Hamburgs författningar kan man ej finna, då de tillsammans ej hade behövt öka arbetet med mer än 30 sidor, som kanske utan större olägenheter hade kunnat inbesparas på andra punkter.

För övrigt måste man i stort sett beundra det sätt, varpå utgivarna skilt sig från den ingalunda lätta uppgift, som här föreläggat. En egenhet bland andra, som fördelaktigt skiljer denna upplaga av främmande grundlagar från flertalet utländska arbeten av detta slag, är, att de viktigare texterna meddelas även på originalspråket, sida vid sida om den svenska översättningen. De korta, men innehållsrika författningshistoriska översikter och de värdefulla och väl valda litteraturanvisningar, som meddelas som inledning till de olika författningstexterna, förtjäna också sitt särskilda omnämmande. Överhuvudtaget kan man tryggt påstå, att

detta svenska arbete, om man får döma efter det, som hittills utkommit, med heder skall kunna mäta sig med de jämförliga verk, som utlandet har att uppvisa.

Framför allt är översättningen värd ett oförbehållsamt erkännande för sitt klara och fasta lagspråk. Detta gäller kanske alldeles särskilt om översättningen av Rikets och Preussens grundlagar, som blivit verkställd av Doktor Hjalmar Haralds, men även Lektor Hugo Hultenbergs överflyttning av Bayerns, Sachsens och Württembergs författningar äger sina stora förtjänster. Dessa översättarnas förtjänster framstå så mycket starkare, om man tänker på de stora svårigheter, som här ha mött dem. De tyska grundlagarna äro oftast avfattade i ett otympligt och invecklat lagspråk och röra sig ej sällan med begrepp, som ej äga någon full motsvarighet i den svenska statsrätten. Med stor skicklighet ha översättarna övervunnit dessa svårigheter.

Ej sällan är den svenska översättningen språkligt klarare än originalet. Ett intressant exempel härpå ger tolkningen av artikel 9 i den tyska riksförfattningen. Denna artikels första punkt lyder: »Jedes Mitglied des Bundesrates hat das Recht im Reichstage zu erscheinen und muss daselbst auf Verlangen jederzeit gehört werden, um die Ansichten seiner Regierung zu vertreten» etc. Redan en mycket enkel analys av detta stadgande ger vid handen, att denna artikel ger förbundsrådets ledamöter en rättighet och ej en skyldighet. Att de »måste bli hörda» kan ej betyda, att de måste tala, ännu mindre att de måste stå till svars inför riksdagen för sin regerings politik. Faktiskt har emellertid denna artikel blivit missförstådd och man har i tyska riksdagen, under återopande av denna artikels ord, gjort gällande, att förbundsrådets ledamöter skulle vara skyldiga att svara på de angrepp, som i riksdagen riktas mot deras regeringar¹. Artikelns kanske oklara uttryck

¹ Så t. ex. riksdagsmannen Dr. Müller-Meiningen (framstegsvänliga folkpartiet) den 19 okt. 1911 (Verhandlungen des Reichstags Sten. Ber. sid. 7408). Mot denna uppfattning inlade statsminister Dr. Delbrück omedelbart sin bestämda gensäg. (Sten. Ber. sid. 7417). Se också kontröversen i denna fråga mellan den socialdemokratiska riksdagsmannen Dr. W. Heine och statssekreterare Dr. Nieberding den 21 mars 1901. (Sten. Ber. sid 2070 ff.) och riksdagsdebatterna den 27 och 29 febr. 1904.

»auf Verlangen» har tolkats som om det lytt: »auf Verlangen *des Reichstags*.» Denna missförståelse har den svenska översättningen omöjliggjort genom att med följande ord återgiva detta stadgande: »Hvarje ledamot av förbundsrådet äger rätt att infinna sig i riksdagen och skall, närhelst *han*¹ så äskar, där erhålla ordet för att häfda sin regerings mening etc.» De resultat, som en analys av författningstexten måste komma till, bekräftas också av artikelns tillkomsthistoria. I konstituerande riksdagen 1867 väcktes nämligen ett förslag, enligt vilket riksdagen skulle ha rätt att fordra rikskanslerns närvaro vid sina förhandlingar (jfr. Preussens grundlag art. 60), men detta förslag blev på Bismarcks tillrådan förkastat². Till yttermera visso har riksdagen i sin arbetsordning § 43, som innehåller en omskrivning och ett förtydligande av bestämmelsen i riksförfattningen art. 9, fastslagit denna tolkning. — Även om man skulle vilja göra gällande, att översättningen på denna punkt också ger en interpretation, så torde man ändock ej kunna klandra översättaren för att han på detta sätt språkligt förtydligat ett stadgande, vars verkliga innebörd så bestämt framgår vid en analys av artikelns innehåll, vid ett studium av artikelns tillkomsthistoria och vid en jämförelse med andra bestämmelser.

Naturligtvis skall man i ett arbete av detta omfång på ett eller annat ställe kunna göra vissa anmärkningar mot översättningen. Vid en granskning, som dock ej kunnat göras så grundlig som kanske varit önskvärt, har rec. dock ej kunnat upptäcka mer än en verkligt felaktig översättning. Översättaren har återgivit originaltextens ord i riksförfattningen art. 8: 3: »zwei, vom Bundesrate alljährlich zu wählenden Bevollmächtigten anderer Bundesstaaten» på följande sätt: »tvänne fullmäktige för andra förbundsstater, hvilka af förbundsrådet årligen utses³.» Det är i det här återgivna stadgandet fråga om de två medlemmar i förbundsrådets utrikesutskott, som enligt författningen skola utses utanför kretsen av de sydtyska konungarikenas fullmäktige. Medan

¹ Kurs. av rec.

² Se *L. Dambitsch*: Die Verfassung des Deutschen Reichs. 1910 sid. 259.

³ Kursiveringarna naturligtvis gjorda av rec.

originaltexten tydligt bestämmer, att valet skall ske genom utseende av tvenne *fullmäktige*, synes översättningen närmast giva vid handen, att det är *förbundsstaterna*, och ej dessas personliga ombud, som vid valet skola utpekas¹. Några störande tryckfel förekomma ej, för så vitt rec. kunnat finna. Som ett sådant kan ju knappast räknas, att den svenska texten i riksförfattningen art. 65 giver kejsaren rätt att anlägga fästningar inom förbundsrådet — i st. f. inom förbundsområdet.

Utgivarna ha på vissa punkter försett de meddelade lagtexterna med förklarande kommentar. Härför måste man naturligtvis vara dem synnerligen tacksam; man kan blott önska, att de varit än frikostigare med sina förklaringar och upplysningar. På ett par ställen måste man kanske dock sätta ett frågetecken vid de lämnade förklaringarna. När utgivarna t. ex. påstå, att »kejsaren är icke blott primus inter pares bland de tyska furstarna» (sid. 25), så är redan detta en sats, som man i den tyska statsrättsliga litteraturen understundom ser bestridd. Ännu mycket oftare är detta fallet med en annan förklaring till samma artikel 11 i den tyska riksförfattningen: »Suveräniteten inom Tyska Riket är enligt författningen delad mellan kejsaren och förbundsrådet». Gentemot detta påstående, som inom den tyska statsvetenskapen förfäktats t. ex. av E. Löning och L. Dambitsch, ställer t. ex. Paul Laband, den tyska statsrättens erkänt främste mästare, den satsen, att en delning av suveräniteten begreppslenligt (»begrifflich») är omöjlig². Dock, dessa principiellt betydelsefulla, men mycket omstridda och oerhört »akademiska» frågor skola ej här diskuteras. Man kan blott konstatera, att dessa frågor, som utgivarna här frankt avgöra med några nakna påståenden, inom den tyska statsrättsvetenskapen ännu ej synas ha fått några mera allmänt erkända och

¹ Det kan förtjäna anmärkas, att valet i själva verket tillgår, ej som den tyska riksförfattningen bestämmer, utan så som den felaktiga svenska översättningen angiver. Se härom E. JAGEMANN: Die deutsche Reichsverfassung 1904 sid. 86 och Geschäftsordnung des Bundesrats § 18 (i H. TRIEPEL: Quellensammlung zum deutschen Reichsstaatsrecht. 2. Aufl. 1907 sid. 229)

² P. LABAND: Das Staatsrecht des Deutschen Reichs. 5. Aufl. I sid. 216, 255. Jfr. E. LÖNING: Grundzüge der Verfassung des Deutschen Reiches. 4. Aufl. 1913. sid. 45 f., L. DAMBITSCH: Die Verfassung etc. sid. 195 f., 267 ff.

slutgiltiga svar och stundom kanske rentav hos flertalet författare besvaras på annat sätt.

Mera praktisk betydelse har kanske då den fråga, som utgivarna i kommentaren till artikel 4 i riksförfattningen avgöra med följande ord: »Öfverinseendet från rikets sida afser delstaternas förvaltande verksamhet vid rikslagarnas verkställighet och tillämpning». Här skall ej undersökas, om denna förklaring ej griper för vidt, då den på intet vis antyder kontrollens begränsning nedåt, mot den enstaka, konkreta verkställighetsåtgärden¹. Däremot torde den här givna definitionen kunna betecknas som alldeles för trång i en annan, mera extensiv riktning: i fråga om kompetensens materiella omfång. På denna punkt påstår nämligen den tyska statsrättsvetenskapen med en inom denna sällsynt samstämmighet, att denna rikets kontrollrätt omfattar ett ännu större område än det, som utgivarna här angiva. Hela det område, som artikel 4 utstakar, anses av den nästan enstämmiga tyska teorien falla under Rikets kontroll, oberoende av om Riket tagit sin lagstiftningsrätt på området i bruk eller ej. De skäl, som den tyska statsrättsvetenskapen anför för denna åsikt, förefalla synnerligen tungt vägande, samtidigt som de äro ytterst belysande för denna vetenskaps metoder. Det lagställe, vars tolkning det här gäller (art. 4), lyder: »Der Beaufsichtigung seitens des Reichs und der Gesetzgebung desselben unterliegen die nachstehenden Angelegenheiten», varefter artikeln som bekant ger en lång uppräknning på dessa rikets angelägenheter. Redan därför, att denna artikel nämner överinseendet *före* lagstiftningen, anser den härskande statsrättsliga teorien², att Riket har kontrollerande myndighet inom de angivna ämnessfärerna, även om det ej begagnat sig av sin lagstiftningsrätt. Detta anmärktes redan av en talare i den konstituerande riksdagen 1867³. Ännu ett skäl, och ett skäl, som kanske

¹ Se härom t. ex. P. LABAND: Das Staatsrecht etc. 1. Aufl. 1876 I. sid. 261 (3. Aufl. I: 229) 5. Aufl. I. sid. 111. f. M. v. SEYDEL: Commentar zur Verfassungsurkunde für das Deutsche Reich. 2. Aufl. 1897 sid. 60 f. 145. L. DAMBITSCH: Die Verfassung etc. sid. 103 f. Se också statssekreterare v. POSADOWSKYS anförande i tyska riksdagen den 28 jan. 1904 (Sten Ber. sid. 563).

² Se t. ex. M. v. SEYDEL: Commentar etc. 2. Aufl. 1897, sid. 59. A. ARNDT: Verfassung des Deutschen Reichs. 5. Aufl. 1913, sid. 61.

³ v. SCHWARZE den 21 mars 1867 (Sten. Ber. sid. 315).

väger väl så tungt, kan åberopas för denna tolkning. Enligt artikel 17 tillkommer det kejsaren att övervaka rikslagarnas verkställighet. Den tyska texten talar här om »die *Überwachung* der Ausführung» (der Reichsgesetze), och det torde vara tydligt, att därmed ej gärna kan avses detsamma, som artikel 4 kallar »Beaufsichtigung». En god lagtolkning får ju ej utan tvingande skäl förutsätta, att olika ställen i samma lag på olika sätt uttrycka samma tanke¹. Från dessa synpunkter har den tyska statsrätts-teorien kommit till den slutsatsen, att »övervakandet», som artikel 17 talar om, gäller det område, som Riket *har* reglerat med sin lagstiftning, under det att »överinseendet» enligt artikel 4 sträcker sig över hela det område, som Riket enligt samma artikel över huvud taget *kan* nå med sin lagstiftning².

Sedan detta nedskrivits, har Tysklands konstitutionella rätt på revolutionens brådstörtade vägar brutits ner. En ny rätt håller väl på att växa fram, men ännu kan man ej ens se några tydliga konturer till densamma. Den »cauchemar des coalitions», som plågade Bismarck under hans drömmar, har nu på ett egendomligt sätt förverkligats. Under trycket av västmakternas hungerblockad, deras härar och författningsideal och det nya Rysslands anarkiskt demokratiska idéer ha de tyska författningarna smulats sönder, och ovisst är väl, hur mycket av det gamla det är, som skall kunna räddas över, bli »aufbewahrt» i den nya ordningen. Säkert är väl, att i sin gamla gestalt har Bismarcks verk nu förvandlats till blott ett stycke historia. Det kan då måhända synas överflödigt att längre dröja vid den statsrättsliga analysens alla subtila distinktioner och definitioner med avseende på de författningar, som funnos i Bismarcks, Wilhelm I:s och Wilhelm II:s rike och som nu, strax före sin död, för första gången blivit tillgängliga på svenskt språk. Av större aktuellt intresse är det kanske då att se, hur författnings-

¹ P. LABAND: Das Staatsrecht etc. 5 Aufl. I, sid. 108 och i Deutsche Juristen Zeitung 1906 sid. 613 ff.

² Samma uppfattning kommer till synes i det stora huvudarbetet för denna fråga: H. TRIEPEL: Die Reichsaufsicht. 1917 sid. 355, 370f. — En motsatt uppfattning hävdas av L. DAMBITSCH: Die Verfassung etc. 1910 sid. 104ff., som dock inom den tyska vetenskapen torde vara tämligen ensam om sin mening.

bestämmelser helt eller delvis kunna dö — på andra vägar än revolutionens — genom utvecklingens egen lugna och tysta gång. Därmed beröres också en sida av frågan om författningsurkundernas värde som kunskapskälla.

Man har alltmer lärt sig inse, att staten har andra sidor än rätten, och allteftersom medvetandet härom har vaknat, har också följt ett behov att giva statsvetenskapen nya verkstäder och nya metoder. Liksom rätten ger en ofullständig och ensidig bild av den levande staten, så ge också lagarna en ensidig och fragmentarisk bild av den levande rätten. Detta får man ej glömma, när man går till studiet av främmande grundlagar. Det är ofta med paragraferna i dessa som med begreppen i Iherings berömda »juridiska begreppshimmel». Även om de äro aldrig så liv- och kraftlösa, så ger man dem hellre ett otium cum dignitate än man låter formligen begrava dem. På så sätt komma de att stå kvar på sina gamla platser som »döda bokstäver», utan all aktuell betydelse men påminnande om äldre rättsvegetationer, om det uttrycket tillåtes. De tyska grundlagarna ge många exempel härpå, som utgivarna av föreliggande edition tyvärr ej alltid ha utpekats. Så ha nära hälften av paragraferna i Hessens författning förlorat all kraft. I Württembergs författning kan man ännu läsa (§ 3) att »konungariket Württemberg utgör en del av det tyska förbundet» och att den gamla förbundsörsamlingens »organiska beslut» under vissa förhållanden äga »bindande kraft även för Württemberg». Det Tyska Förbundet, som efter en vanmäktig och föga ärofull tillvaro 1866 oåterkalleligen gick under, lever alltså ännu i Württembergs grundlagstext liksom i andra tyska författningsurkunder ett tomt spökliv, medan det Tyska Riket endast på ett par ställen helt obetydligt skymtar fram.

Även den tyska riksförfattningen har många döda stadganden. Åtskilliga hade alltifrån början karaktären av övergångsbestämmelser och voro redan därför dömda att snart förlora all betydelse. Detta är t. ex. mer eller mindre fallet med vissa bestämmelser i artiklarna 18: 2, 51, 56: 2, 61, 71: 2 och 77. Andra paragrafer ha däremot av andra skäl och på andra sätt, genom lagstiftning eller genom praxis, helt eller delvis skjutits åt sidan eller modifierats. Detta gäller t. ex. om artiklarna 1, 4, 13, 17,

18: 1, 20: 2, 34, 35, 38: 1, 40, 50, 54: 4, 60, 70, 74 och 75¹. Icke ens den tyska riksdagens arbetsordning, som när som helst kan ändras genom ett vanligt riksdagsbeslut och som formellt endast gäller för en legislaturperiod i sänder, har undgått ödet att få flera av sina bestämmelser degraderade till regler, som gälla på papperet men ej i verkligheten (t. ex. §§ 2, 26, 47)².

Men samtidigt som sålunda stora partier av de skrivna författningarna liksom vissna bort och förlora all betydelse, växer en ny rätt eller en ny praxis fram. Överallt, där den skrivna författningen har luckor eller svaga punkter, märker man denna nybildningsprocess. Lagarna må tuga om denna nya vegetation, som hotar att förkväva stora delar av den formellt gällande rätten, och den statsrättsliga dogmatiken må blunda för densamma. För statsvetenskapsmannen måste det alltid vara ett intressant studium att se, hur gammal rätt dör och ny rätt bildas, och att undersöka de krafter, som därvid äro verksamma.

De skrivna grundlagarna kunna alltså väl aldrig ge en fullständig och adekvat bild av den levande författningen. Detta måste naturligtvis delvis förringa deras värde som kunskapskälla om staten. Detta värde är dock stort nog ändå, för att man med glädje måste hälsa utgivandet av en svensk upplaga av främmande författningstexter. Få politiska kunskapskällor resa så fasta hinder mot subjektivismens interpretationskonster och vantolkningar som lagarnas regler och begrepp.

Hade det nu så lyckligt påbörjade verket efter den ursprungliga planen förelegat fullt färdigt redan 1914, så hade det blivit ett svenskt monument över en redan avslutad politisk kultur-epok. Nu har utgivandet i stället kommit att infalla under en tid av stora och svåra brytningar mellan gamla och nya, mellan inhemska och främmande författningsideal. Vända vi blicken mot Tyskland, så är det inte blott en kejsarkrona som fallit, inte heller blott ett rike, som förlorat sin »plats i solen»; det är en

¹ Se härom t. ex. P. LABAND: Die geschichtliche Entwicklung der Reichsverfassung i Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart. Bd. I. 1907 sid 3, LABAND: Das Staatsrecht etc. 5. Aufl. II. 1911. sid. 38 ff. samt under de anförda artiklarna i olika kommentarer till riksförfattningen.

² Se t. ex. W. KULEMANN: Politische Erinnerungen. 1911 sid 48 f. och J. NATSCHEK: Das Parlaments recht des Deutschen Reiches I. 1915 sid 43 f.

hel idévärld, som förlorat sin aktualitet — om dess inre värde är här ej tal. I grunden ha kanhända segrarens idéer gjort större lycka än hans vapen, om man nu i detta krig så noga kan skilja på dessa två ting. Vi se alltså för tillfället en oerhörd rörlighet och osäkerhet på den konstitutionella rättens område inom alla de besegrade staterna. Inhemska traditioner kämpa förgäves med främmande idéer och i demokratiens tecken fortskrider med rasande fart den denationalisering av författningsrätten, som redan långt före kriget i de flesta länder var tydligt skönjbar. Såsom ofta förut betyder denationaliseringen även denna gång en reception av angelsaxiska och franska ideal. De skriande ryska inslag, som också ingå i stundens bullrande spel, torde vara relativt snart övergående — kanhända innehålla de dock »framtidsmusik».

Även segrarnes statliga ordning skall säkerligen bliva utsatt för svåra anlopp och påfrestningar, som, om de också ej behöva medföra revolutioner, dock torde leda titl djupgående reformer. Kanhända skola emellertid dessa reformer mera bliva av socio-politiskt än av författningsspolitiskt slag. Man vet ännu ej, vilka tankar de segrande soldaterna föra med sig från skyttegravarne.

Dessa synpunkter torde motivera några önskemål angående det fortsatta utgivandet av dessa främmande grundlagar. Det är tydligt, att den nuvarande tidpunkten ej är lämplig för det påbörjade verkets fullbordande. Den redan föreliggande delen hade knappast hunnit utkomma, förrän de meddelade texterna fått ett övervägande *historiskt* intresse. Man måste därför redan nu önska att senare, när Tyskland genomgått denna svåra kris och återvunnit något så när stadgade statsrättsliga förhållanden, erhålla en ny del, innehållande Tysklands *gällande* konstitutionella rätt. Man måste också uttala det önskemålet, att hela verkets utgivande uppskjutes till dess nyorienteringens oro och osäkerhet blivit övervunnen och en ny, mera stabil ordning upprättats. I annat fall riskerar man att förfuska riksdagens ursprungliga tanke och att erhålla föga mer än ett oerhört dyrbart makulatur — ty, hur många i vårt land studera väl döda, främmande grundlagar? Säkerligen skola detta och närmaste år många nya författningar se dagen och åtskilliga nya författningar åter försvinna. Det kan ju ej vara någon egentlig mening i att giva en relativt dyrbar svensk

dräkt åt utlandets mera efemära författningsskapelser. Endast genom att avvakta de närmaste årens utveckling kan detta undvikas. För dem, som synas tro, att man 1918 kan föda evigt gällande och evigt härskande idéer, kan det kanske vara lämpligt att tänka på t. ex. 1848. I grunden kan ju eljest' vilket årtal som helst giva lärdomar i denna sak.

Om Kunglig Majestäts Befallningshavande och den nya instruktionen för densamma i historisk belysning.

Av

e. o. Hovrättsnotarie L. E. Birger Gezelius.

Sverige har såsom samlat rike uppstått genom förening av skilda land. Tyngdpunkten för styrelsen låg inom landen själva och där är det till synes, som de första spåren av en förvaltning äro att finna. Denna handhades av folket självt, odalmännen och bland dem valda hövdingar. Någon ämbetsmannaklass fanns ej.

Den växande konungamakten föranledde vidtgående förändringar häri.

Utgångspunkter för denna utveckling voro: förvaltningen av konungens egendom i de olika landen, vilken handhades av s. k. länsmän, utsedda av konungen, vidare den omständigheten att vissa brott betraktades som fridsbrott, varav bl. a. följde att konungen som fridens vårdare fick andel i böterna, samt sedermera den begynnande rikslagstiftningen och beskattningen.

När så de nämnda förvaltarne av konungagodsen därjämte ombetrodde med konungens rätt gentemot samhället, skapades i Sverige en förvaltning i egentlig mening. Konungens »länsman» övertog många av de värv, som tillhört allmogen. Han skulle sammankalla till ting, verkställa domar, tillse vägar, syna broar, utöva kontroll vid kronans uppbörd m. m. Under midten av 1300-talet blevo länsmännen underordnade och i viss mån ersatta av »fogdar», vilka tillsattes med i huvudsak samma uppgifter beträffande kronans uppbörd och landsfriden, men inom större områden. De av fogdarna, vilka voro befälhavare å de kungliga slotten, slottshövdingarne, innehade därjämte s. k. slottsloven, som innefattade en militärisk förpliktelse, grundande ett närmare personligt förhållande mellan konungen och förläningsinnehavaren.

Förutsättningarna voro sålunda givna för en egentlig kunglig förvaltning, men utvecklingen tog en sådan riktning vad beträffar förhållandet mellan konungen och hans tjänare, att vad

som var avsett att bliva en förvaltning i konungens hand inom loppet av tvenne århundraden blev i huvudsak en länsherreförvaltning.

Förläningsväsendet, som närmast blott var ett naturahushållningssystem och till sin karaktär något annat än länsväsendet i det övriga medeltida Europa, innebar emellertid ett försvagande av konungens makt över förvaltningen. Att länsherrarna dock icke blevo feodala härskare och att offentlig rätt i Sverige icke blev privaträtt, berodde till en del på styrkan hos bondefriheten och den kommunala självständigheten, men isynnerhet därpå, att länen icke blevo ärftliga. Den på 1300-talet framträdande tendensen hos länsherrarna att betrakta länen såsom sina egna förmådde icke tränga igenom.

Under Gustaf Vasa blev utan svårare brytningar »länsherreförvaltningen» åter en konungaförvaltning. Länen sattes på räkenskap och fogdarna, vilka fingo en alltmer underordnad social ställning; övervakades strängt av konungen.

Men liksom tidigare, då mellan konungamakten och dess tjänare i »landen», länsmännen, skjutits in en myndighet av låt vara ofta tillfällig och opålitlig natur, »länsherrarna», så yppade sig även för Gustaf Vasa ett behov av en mellanmyndighet. Härur utvecklades den högre landtregeringen, som vi kunna spåra redan under hans tid, men som först i instruktioner av 1616 och 1624 framträder i ordnat skick. Sina rötter har organisationen av den högre landtregeringen i de två medeltida institutionerna: rådet i landsändarna och befallningsmännen på slotten. I dessas ställning till de lägre ämbetsmännen skönjes ock en viss organisation. Subordinationsförhållandet är omissskänligt. Men det hela var dock endast en oklar början. Särskilt är att ihågkomma, att systemet ej gällde över hela riket, och att fogdarna med förbigående av mellaninstansen redovisade för konungen direkt. Fogdarna stodo omedelbart i förbindelse med den s. k. fatburen på slottet, men denna var icke organiserad såsom ämbetsverk. Det hela berodde av konungen personligen. Detta personliga drag i förhållandet mellan konungen och fogdarna, vilket kvarstod även efter räkenskammarens inrättande, kom ock att utmärka den förutnämnda mellanmyndighetens ställning.

Gustaf Vasas kraftiga styrelse kunde väl i det stora hela övervinna de svårigheter, som följde därav, att denna anordning var helt ny, ofullständig och sammansatt av olikartade element. Under hans efterträdare framträdde emellertid allt starkare nödvändigheten av, först och främst att länsstyrelsen utsträcktes över hela riket, vidare att rådsherrarna i orterna ersattes av ett fast organ, varunder fogdarna inordnades, samt att åt denna »länsstyrelse» gävos sådana befogenheter, att därigenom centrala myndigheternas arbete underlättades. Behovet av en dylik anordning växte än mer i styrka i början av 1600-talet, då Sveriges politiska ställning ställde ständigt stegrade anspråk på dess finansiella styrka.

Redan Gustaf Vasa synes ha haft planer på att genomföra en efter provinserna ordnad länsregering. Ett steg i denna riktning var regementsformen för Västergötland 1540. Denna avsåg att skapa ett förvaltningsorgan, som skulle utgöra en sammansmältning av rådet i landsändarne och slottslänsväsendet, låt vara med främmande tillsatser. I spetsen för provinsen ställdes, såsom förvallande och dömande myndighet, ett kollegium bestående av en ståthållare, en underkansler, fyra regementsråd, s. k. medrad, och en sekreterare. Kollegiet skulle förestå regering, lagskipning, förvaltning av kronogods och ränteuppbörden inom provinsen. Det sorterade omedelbart under »konungen och hans regementes råd».

Att denna reform icke ledde till efterföljd och att regementsformen av 1540 mycket snart bragtes ur tillämpning, med undantag av att dess ståthållarämbete bibehölls, läser icke endast kunna tillskrivas oformligheter i regementsrådets sammansättning eller bristande tillgång på lämpligt ämbetsmannamaterial. Fastmer hade det förnämligast sin grund däri, att regementsformens av 1540 tillämpning på lagskipningen och införandet av kollegial organisation av den högre landtregeringen stredo mot svensk rättsuppfattning.

Emot denna uppfattning gör Boisman i sitt arbete »Om rättskontrollerna» gällande, att landtregeringens rot var fogdarne, och att det svenska fogdesystemet grundade sig å feodala principer, icke inhemska.¹ Detta innebär ett förnekande av, att fogdarna skulle ha »utvecklats» ur länsmännen. Det berättigade häri kan betvivlas, liksom ock att man — även antaget att det svenska fogdesystemet är byggt på feodala principer — skulle av den historiska utvecklingen komma till den slutsatsen, att den svenska landtregeringen till sin »inhemska rot och sed» vore kollegial, icke byråkratisk. Icke ens av ett antagande, att i fogdeförvaltningen fanns en början till feodal förvaltning, följer med nödvändighet, att landshövdingeförvaltningens byråkratiska karaktär vore av utländskt ursprung. Fastmer synes av den historiska översikt, som i det föregående givits och i det följande kommer att ytterligare utvecklas, framgå, hurusom för den svenska landtregeringen den byråkratiska principen varit den förhärskande allt ifrån landshövdingeinstitutionens uppkomst.

Det avsteg man 1540 tog från denna grundsats blev såsom förut nämnts icke av större betydelse. Det har t. o. m. ifrågasatts, huruvida regementsformen av 1540 någonsin tillämpats. I varje fall gick man icke vidare på den väg, som genom denna beträddts, utan sökte på andra vägar nå det åsyftade målet, en förbättrad organisation av landtregeringen. Slottslänen förvandlades efter hand till moderna förvaltningsdistrikt. Ståthållare inom större områden förekommo allt flera, och under Erik XIV och Johan III lades grunden till en ny länsindelning. Redan under Johan III:s tid

¹ A. W. Boisman: Om Rättskontrollerna, Helsingfors 1908, s. 117 ff.

började ståthållarne kallas landshövdingar, och denna benämning fastställdes i 1634 års regeringsform².

Vilken ställning intogo då dessa ståthållare i förhållande till konungen?

Under Gustaf Vasa är Vestergötlands ståthållare Gustaf Olsson ett gott exempel på i vad riktning utvecklingen tenderade att gå. Hans åligganden voro att vaka över kronans egendom och uppbörden av skatterna, att hålla uppsikt över och tillhålla frälsemän, fogdar, häradshövdingar och andra ämbetsmän att fullgöra sina skyldigheter, att upptaga klagomål över dessa, att förestå tjänsteder, att beivra förskrämmningar, att kontrollera att tionden rätt utgjordes till kronan och prästerskapet, att hava inseende över alla ekonomiska anordningars utförande, att förhindra olaga utförelse och landsköp, att hålla de nya skattläggningarna, att uppläsa konungens mandater och utse män att tvinga med allmogen. Och för att rätt fylla dessa uppgifter låg han i livlig skriftväxling med konungen. Även sedan regementsformen av 1540 upphört att gälla, kvarstod han i sin egenskap av en konungens mycket anlitade tjänsteman. Det skulle föra för långt att ingå på en redogörelse för de skilda uppdrag, som ålades honom. Det torde vara tillräckligt att understryka, hurusom genom ståthållaren konungen personligen verkade i provinsen i allt, som låg honom om hjärtat för rikets bästa.

Erik XIV fortgick medvetet och bestämt i den riktning Gustaf Vasa gått. Hans misstänksamma natur gjorde dock, att medan hos fadern det var den levande personliga kraften, som verkade i hans förhållande till ämbetsmännen, så var det under Erik XIV talrika, noggranna och oftast för ämbetsmännen farliga instruktioner, som ersatte konungens personliga verksamhet. Det personliga bandet mellan konung och ståthållare fasthölls dock alltid: Detta framträder än skarpare under Sigismund, då ju konung och rike icke längre sammanfalla. När Sigismund avrest till Polen, var det icke inför regeringen i Sverige utan för konungen i Polen, som ståthållarna voro ansvariga.

Karl IX med sin utpräglade känsla för konungens makt och myndighet måste givetvis taga fasta på denna förvaltningsform, och under hans tid utbildades landtregeringen vidare efter samma grunder. Under Gustaf II Adolf och Kristinas förmyndar regering vann organisationen i styrka genom bestämmelser i memorial av 1620 och 1640, genom vilka ståthållarnas uppsikt över fogdarne reglerades samt riket indelades i län och fögderier.

På grundvalen av den föregående utvecklingen gav 1634 års regeringsform och i tiden närmast därefter givna landshövdingeinstruktioner det hela en väsentligen ökad fasthet och fullständighet. Då genom denna regeringsform hela förvaltningen blev ett till alla delar sammanhängande helt, kom landtregeringen att ställas i närmare samband med riksstyrelsen.

² Jmfr. Kungl. Brev till Landshövd. i Österbotten ²/₆ 1617 och Kungl. Res. ¹⁶/₆ 1627.

Vad dess organisation angår, avsåg Axel Oxenstierna tydligen att ge den en viss kollegial prägel. Den bordé bestå »in triumviratu» av landshövding, sekreterare och bokhållare och de bägge senare ej bero av den förre utan omedelbart av regeringen dock så, att de betraktade landshövdingen såsom en »vice rex» i den provinsen³. Häre kom till uttryck en konungamaktens sedermera under enväldet än mer framträdande obenägenhet för en stadigvarande delegation av makt till ett underordnat statsorgan.

Utvecklingen gick emellertid icke i den riktning Axel Oxenstierna angivit. Man försökte visserligen göra bokhållaren oberoende af landshövdingen genom att ställa den förre omedelbart under »Kammaren»; vidare utnämndes ofta bokhållare över flera län och stundom lät man dem äfven arbeta i »Kammaren», medan landshövdingen biträdades av »skrivare». Redan 1638 återgick man emellertid till att låta bokhållaren tjänstgöra hos landshövdingen. »Sekreteraren» eller, som han vid denna tid kallades, »handskrivaren» blev redan från början beroende av landshövdingen, som för övrigt utsåg honom. Först genom 1687 års landshövdingeinstruktion når han samma ställning som bokhållaren.

1634 års regeringsform hade lagt utövändet av den högsta lokala myndigheten i det stora hela i landshövdingens hand. Vid dess utövande hade denne att följa den särskilda instruktion Kungl. Maj:t för honom utfärdade. Att så emellertid icke alltid skedde, framgår däraf, att landshövdingen i Vesterås i ett missiv till Kongl. Maj:t, däri han översänder sitt memorial angående en tillämnad allmän landshövdingeinstruktion, bl. a. såsom skäl för dröjsmål med dess insändande åberopar, att han icke i sitt kansli ägt någon äldre instruktion, efter vilken han kunnat uppsätta sina påminnelser, utan hade han måst anskaffa avskrift av landshövding Per Ribbings instruktion av 1648. Utan tvivel funnos emellertid instruktioner utfärdade för de flesta landshövdingar och de, som möjligen saknade sådana, följde givetvis vid utövningen av sitt ämbete i huvudsak samma grunder som de övriga. Man har förmenat, att en den 8 januari 1635 utfärdad instruktion ägt allmängiltig karaktär. Så torde icke ha varit förhållandet. Men då denna instruktion ägt en vida större betydelse än de övriga och otvivelaktigt var avsedd att utgöra en förebild för framtida instruktioner, torde det vara av intresse att närmare undersöka landshövdingarnas ställning enligt densamma.

I instruktionens 6 § anges den i stora drag. Det heter där, att han skall sig först och främst påminna, att han står där i konungens stad och ställe, den konungliga staten i Hans Majestäts frånvaro där uppehåller och administrerar och fördensku kallås »konungens ståthållare». Hans uppgifter voro enligt instruktionen mycket omfattande. Därom heter det: »Såsom konungen bredvid den andlige staten hela rikens världsliga stat regerar

³ Jmfr. Rådsprotokoll den 28 mars 1636.

genom fem consilier eller collegier, alltså bör och landshövdingen såsom konungens vicarius eller högbemälte fem collegiers executor näst religionen och gudstjänsten förnämligen hava ögat på fem huvudstycken nämligen justitien, krigsväsendet, sjöstaten, landsregeringen (politien) och räntorna».

Den viktigaste av dessa uppgifter blev givetvis politien, mindre den militära och judiciella förvaltningen, då ju dessa hade sina särskilda representanter inom länet. För övrigt förbjöd instruktionen landshövdingen att, såsom dittills skett, sitta till doms i stad eller å land eller att på samma ort vara lagman⁴. Hans uppgift i förhållande till justitien blev liksom till den kyrkliga och militära förvaltningen huvudsakligen kontrollerande⁵. När det gällde »landets politia och regering» åter ägde han en vidtgående befogenhet. Gentemot »in- och utländska» skulle han bevaka konungens och kronans rätt. Han skulle hålla alla stadgar vid makt och »handhava de enskilde vid Sveriges lag och välfångna privilegier». Häri biträdde han enligt regeringsformen 1634 av en »landsprophoss» och en »underprophoss», vilka skulle »följa landshövdingen eller eljest berida vägar och stigar och exequera landsfreden, ordinancer och befallningar»⁶. Landshövdingen hade vidare att främja god ordning i mynt, mål och vikt. Detsamma gällde skjutsning och gästning liksom han f. ö. hade att överhuvudtaget upprätthålla och befrämja alla kommunikationsanstalter⁷. Den nya poststaten och lantmåteripersonalen fördelades på länen och underordnades landshövdingarna⁸. Instruktionen gav även bestämmelser angående hans verksamhet för sjukvård, fattigvård och motarbetande av lösdriveri. Landshövdingen hade slutligen hand om exekutions- och uppbördsväsendet och naturligtvis kontrollen över de lokala civila myndigheterna och framförallt över fogdar, länsmän, häradskrivare, borgmästare och magistrater.

Regeringens kontroll över landregeringen var avsedd att utövas genom två slags redovisningar, en årlig inför kansliet och en efter tre års förlopp inför alla collegier. Ingendera kom emellertid att tillämpas. Kontrollen från regeringens sida var dock ganska sträng. Man begagnade sig emellertid endast i sällsynta fall av den möjlighet, som gavs genom bestämmelsen, att landshövdingarne förordnades för 3 år. Detta stadgande, som skarpt markerar uppdragets karaktär av förtroendeämbete, gällde emellertid endast en kortare tid.

⁴ Praxis gjorde härifrån några undantag: I fråga om de norrländska landstingen och den s. k. borgrätten.

⁵ Jmfr. ang. landregeringens ställning till rättsskipningen R. F. 1634 §§ 26 och 27, 1635 års instr. §§ 9—11 samt memorial av 19/2 och 22/3 1639 och ang. dess ställning till den militära förvaltningen 1635 års instr. §§ 12 och 13.

⁶ R. F. 1634 § 25. Jmfr. bestämmelserna i Regemenstformen 1540 ang. en »ridmestere» och en »umridende rote».

⁷ Landsh. instr. 1635 §§ 14—18 och 20.

⁸ Jmfr. t. ex. Riksstaten för 1643.

Det har förut i annat sammanhang påpekats, att 1635 års instruktion icke torde kunna anlagas hava ägt allmängillighet, utan är den år 1687 den 28 januari givna att betrakta såsom vår första allmänna landshövdingeinstruktion. Genom denna erhåller landtregeringen en fullständig organisation. Enväldet inverkar härvid i olika riktningar. Så talar 1635 års instruktion om landshövdingen såsom konungens vicarius och de fem collegiernas executor. Då emellertid efter 1680 kollegierna ställdes i helt beroende av konungens person, kommo landshövdingarna att betraktas företrädesvis såsom Kungl. Maj:ts Befallningshavande⁹. Vidare genomfördes 1687 den förändring i den formella organisationen, att landssekreteraren löstes från sitt fullständiga beroende av landshövdingen och jämställdes med landsbokhållaren. Bägges ställning till landshövdingen sökte enväldet, om ock icke alltid medvetet, att göra mera självständig¹⁰.

Det är Axel Oxenstiernas strävanden, som här gå igen. I såväl 1600-talets konungamakts som enväldets natur låg en motvilja mot stadigvarande delegation av makten och, när en dylik likväl ägde rum, krav på möjligast verksam kontroll. Men de stadganden, som i här berörda avseenden givits, inneburo säkerligen icke ens vid denna tid en avvikelse från de grundsatser, som därtills reglerat och framdeles kommo att bestämman landshövdingens ställning. Landssekreteraren och landsbokhållaren blevo icke medlemmar av någon slags kollegial länsstyrelse utan förblevo Kungl. Maj:ts Befallningshavandes underordnade ämbetsmän.

På 1687 års instruktion följde landshövdingeinstruktioner av den 16 oktober 1723 och den 4 november 1734. Den sistnämnda är utförligare än de föregående och av densamma framgår bland annat, att Kungl. Maj:ts Befallningshavande blivit en central myndighet, som på sig fått överlåtna många av de befogenheter, som förr hörde till den kommunala självförvaltningen. 1734 års instruktion ersattes den 10 november 1855 av nu gällande, vilken är avsedd att inom kort få lämna plats för en ny.

Alla de nyssnämnda instruktionerna vila på samma grund som 1600-talets. Kungl. Maj:ts Befallningshavande är alltjämt de centrala verkens exekutor, och hans uppgifter äro i första hand bevakandet och tillvaratagandet av kronans fiskala och ekonomiska intressen, politiens handhavande, polismaktens utövning och verkställandet av en omfattande kontroll. Det skulle föra för långt att ingå på en jämförelse mellan de skilda landshövdingeinstruktionerna. För frågan om Kungl. Maj:ts Befallningshavandes ställning till de lokala myndigheterna och olika förvaltningsgrenarne erbjöde den givetvis det rikaste material, men för bedöman-

⁹ Jmfr. 1687 års instr. § 3. »In summa, alt hvad Kongl. Maj:t uthi dess nådigste — . — Instruction biuder och befäller skal jag — . —»

¹⁰ Jmfr. bl. a. Kongl. Maj:ts nådigste stadga och Förordning ang. den lydno som de nedrige Betiente äro deras Förmän skyldige i saker, som lända till Kgl. Maj:ts Tienst och Otienst, Stockholm den 27/4 1696.

de av denna myndighets ställning till Kungl. Maj:t och grunderna för dess organisation, vilka denna framställning närmast avsett, vore den föga givande.

Vi hava funnit Kungl. Maj:ts Befallningshavande såsom allt ifrån början en konungens förtroendeman. Arten av deras inbördes förhållande belyses klart av Gustaf Vasas ställning till Vestergötlands ståthållare Gustaf Olsson och Sigismunds ställning till sina ståthållare. Utvecklingen kan icke anses hava brutit detta samband, utan har man fortfarande att betrakta Kungl. Maj:ts Befallningshavande såsom Kungl. Maj:ts ställföreträdare i länet. Denna myndighet blir inom sitt förvaltningsområde Kungl. Maj:t i smått och har alltså att inom detta område verka i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts hela förvaltningspolitik. Denna torde för övrigt först härigenom kunna vinna önskvärd enhetlighet och styrka. Arten och omfånget av Kungl. Maj:ts Befallningshavandes verksamhet gör, att man icke kunnat nå detta mål genom detaljerade instruktioner in concreto. Vad man byggt på och alljämt har att bygga på, är denna myndighets karaktär av ett förtroendecuppdrag, självständig och dock medveten om sin ställning såsom *Kungl. Maj:ts* Befallningshavande.

Just detta drag av personligt förtroende är utmärkande för ifrågavarande ämbetsorgan, såsom hela dess utveckling och historia visar¹¹. Därav framgår ock, att denna myndighets organisation efter den kollegiala principen varit främmande för svensk rättsuppfattning. Ansatser i sådan riktning hava väl någon gång kommit till synes, men hittills icke med framgång förmått göra sig gällande.

Först i våra dagar har en liknande strävan kommit klart till uttryck uti det förslag till »instruktion för länsstyrelserna», som särskilt tillkallade sakkunnige den 11 september 1917 avgivit¹². Det innehåller nämligen bestämmelser, som skulle med försvagande av Kungl. Maj:ts Befallningshavandes personlighetskaraktär giva institutionen åtminstone formellt en kollegial prägel. De sakkunnige föreslå sålunda, att, med ändring av stadgandet i § 1 av gällande instruktion, att styrelsen inom länet utövas av en landshövding såsom Kungl. Maj:ts Befallningshavande med *biträde* av en landssekreterare och en landskamrerare, denna skall utövas

¹¹ I förbigående må påpekas, vilken god illustration av detta som rådsprotokollen särskilt från 1600-talet ge. Så beskrives t. ex. i rådet den 23 jan. 1644 en landshövdingens egenskaper sålunda: »Han måste vara reel, allvarsam dock civil, även till en sak, intet många sig i alla små akter». Alldeles särskilt kom också landshövdingens person att spela stor roll under 1600-talet, då han ju den tiden ägde icke ringa politisk betydelse. Regeringen använde honom till att påverka de ofrälse ståndens riksdagsmannaval och till att vid riksdagarna söka viddala länets allmogerepresentanter till eftergivenhet. Han användes också till, att bearbeta opinionen inom länet såväl före som efter riksdagarna, och slutligen för att underhandla om beslutade bevillningars utgörande, eller ehuru mera sällan till och med för att utverka nya bevillningar.

¹² Jmfr. Kjellén. Politisk Handbok IV. Sverige. Stockholm 1917: s. 164. Där talas om »länsstyrelsen» med landshövdingen »såsom chef».

av en länsstyrelse, »Konungens befallningshavande», bestående av en landshövding såsom chef samt en landssekreterare såsom avdelningschef å landskansliet och en landskamrerare såsom avdelningschef å landskontoret. Enligt förslagets 15 § skall emellertid beslutanderätten »uti alla mål och ärenden, som på Konungens befallningshavande ankomma», och i vilkas handläggning landshövdingen deltagit, tillkomma denne med skyldighet för vederbörande föredragande, vars mening bör av landshövdingen före beslutet inhämtas, ävensom för avdelningschef att i protokollet anteckna sin skiljaktiga mening. Likaledes är enligt förslagets 6 § främjandet av »allt som kan lända till länets båtnad», varmed förslaget väl torde avse att angiva »länsstyrelsens» väsentligaste åligganden såsom sådan, uttryckligen ålagt icke »länsstyrelsen» utan såsom hitintills landshövdingen.

Uti detta ligger en motsägelse, som visar att man tvekat att taga ut steget till en reell omläggning av Kungl. Maj:ts Befallningshavandeinstitutionen. Till en omorganisation efter förebilden av de såsom styrelser anordnade centrala ämbetsverken synes dock förslaget ha syftat. Syftet må emellertid vara vilket som helst. Motsägelsen mellan förslagets nämnda §§ är så djupgående, att den icke kan kvarstå.

Att den nödiga överensstämmelsen bör åstadkommas genom att låta de nya grundsatserna i förslagets 1 § gå all världens väg och hålla fast vid gällande instruktions bestämmelser i denna punkt, torde framgå av den föregående framställningen. Ty mot en avvikelse från gällande instruktions ståndpunkt i denna fråga tala med styrka denna myndighets personliga karaktär, dess egenartade uppgifter och dess historiska utveckling. 1917 års sakkunnige hava icke heller med ett ord motiverat förändringen, liksom ej heller varken från riksdagens eller Kungl. Maj:ts sida givits någon antydning om vare sig behovet eller lämpligheten av en dylik förändring.

Endast på ännu en punkt är anledning att i samband med denna framställning ingå på en granskning av de sakkunniges förslag.

Vad i det föregående yttrats angående ifrågavarande myndighets personliga karaktär och särskilt omöjligheten att helt bygga på instruktioner in concreto, innebär icke att i lag ej skulle närmare angivas Kungl. Maj:ts Befallningshavandes allmänna befogenheter och hans ställning till övriga myndigheter. Ett dylikt angivande i instruktionen av de ärenden, denna myndighet äger att handlägga, är önskvärd av hänsyn till icke endast Kungl. Maj:ts Befallningshavande själv utan framförallt övriga myndigheter, tjänstemän och enskilda. Gällande rätt har ock tillgodosett detta behov. I anseende till de utgångspunkter, varifrån de sakkunnige få anses ha utgått, borde ett sådant behov för dem ha gjort sig än mer gällande. Likväl har förslaget även på denna punkt brutit med gällande instruktion. Vad § 17 i förslaget stadgar angående

inkomna ärendens fördelning mellan landskansliet och landskontoret kan nämligen icke åberopas såsom stöd för en befogenhet för Konungens Befallningshavande att till saklig prövning upptaga varje däri angivet ärende. Så mycket mindre är detta möjligt, som nyssnämnda § ej anger arten av den befattning Konungens Befallningshavande äger att ägna vederbörande ärende. Det anges icke om denna är avsedd att vara en förstahandsprövning eller en prövning i besvärsväg eller ett avgivande av yttrande, utredning eller utlåtande till annan myndighet. Ej heller anges, i vilka fall Konungens Befallningshavande skulle äga rätt att taga initiativ till en frågas behandling.

Förslaget är sålunda även i denna del otillfredsställande. Då gällande bestämmelser i berörda avseende visat sig vara tillfyllest, föreligger ock än mindre anledning låta dem lämna plats för de av de sakkunnige föreslagna.

Överhuvudtaget har man ju, när det gäller en författning sådån som landshövdingeinstruktionen av 1855, vilken får anses giva ett betydelseriakt och omfattande stöd åt praxis och uppfattning på skilda områden, att vid varje nydaningsarbete gå fram med försiktighet och under strängt hänsynstagande till de gamla grundvalarna.

*   *
*

Sedan föreliggande framställning avslutats har Kungl. Maj:ts utfärdad den bebådade nya »landshövdingeinstruktionen».

Med frångående av det utav de sakkunnige avgivna förslaget i denna del stadgar dess 1 § att »styrelsen inom varje län är anförtrodd åt en landshövding, som utövar densamma med biträde av en landssekreterare och en landskamrerare såsom föredragande (Kungl. Maj:ts befallningshavande, länsstyrelse)». I det stora hela synes detta överensstämma med gällande rätt, men avvikelserna från densamma äro dock av icke ringa betydelse. Under det 1855 års instruktion uttryckligen betecknar landshövdingen såsom Kungl. Maj:ts Befallningshavande har § 1 i 1918 års instruktion erhållit en avfattning, som synes angiva och i varje fall icke utesluter, att därmed skulle betecknas landshövdingen *jämte* landssekreteraren och landskamreraren.

Detta liksom den åt ifrågavarande myndighet givna benämningen »länsstyrelse», vilken i instruktionen genomgående kommer till användning, står ej i god samklang med denna myndighets natur. Dessa avvikelser från 1855 års instruktion äro ock därför ägnade påverka utvecklingen i en enligt vad den föregående framställningen sökt påvisa felaktig riktning.

Vad slutligen beträffar frågan om angivandet i vederbörande instruktion av Kungl. Maj:ts Befallningshavandes skyldigheter och befogenheter så innehåller den utfärdade instruktionen till denna del bestämmelser, vilka i huvudsak vila på samma grunder, som de i förut gällande instruktion givna.

Till Gustav Sundbärgs minne.

Tal vid avtäckning av minnesvården 20 nov. 1918¹.

Som vänner till den man, vars jordiska vilar härunder, Gustav Sundbärg, ha vi samlats för att ägna hans minne en hyllning.

Jag vet icke, om just jag är den närmaste att taga ordet härvid. Ty jag kan icke säga, att jag stod Sundbärg personligen nära. Men jag tror icke heller, att någon annan gjorde det. Sundbärg hade blott ett intimt och träget umgänge, umgänget med arbetet. Och det gav icke mycket rum och tid för annat. Ty Sundbärg var en arbetsman som få. Därför är ock den gärning, han vid arbetsdagens slut ännu ej 60-årig uträttat, ovanligt stor och betydelsefull.

Det är isynnerhet två drag i Sundbärgs gärning och liv, som jag i denna stund vill erinra om. Det ena gäller hans läggning och verksamhet som statistiker.

Sundbärgs hela håg låg åt statistiken, fattad innerst som folkbeskrivning i tal och mått. Genom konstaterande av samhällsföreteelsernas storlek, vilket ju ock är den första och största av alla statistikens uppgifter, ville han tillika ge en bild av folket själf och av samhällslivet. Det har i senaste tid uppstått en riktning inom statistiken som är övervägande atomistisk i sin uppfattning av företeelserna och jämväl mer matematisk än statistisk, hellre vill beräkna än räkna.

---

¹ Som Gustaf Sundbärgs verksamhet och livsgärning kan betraktas som typisk för den rätte statistikern, torde denna teckning därav, huru sammanträngd och därför ofullständig den må vara, försvara sin plats i Statsvetenskaplig Tidskrift.

Sådan var ej Sundbärgs art. Han var nöjd, om han kunde exakt mäta samhällsföreteelserna och så finna deras allmänna mått eller typerna och se deras utvecklingstendenser. För detta behöves man blott de absoluta talen och deras inbördes relationer. Men det är det karaktäristiska för den rätte statistikern, den som är statistiker icke blott genom studier och av ämbetsplikt utan av böjelse och naturlig fallenhet, att han framför allt älskar och gläder sig åt de absoluta talen. Ty blott de sammanställda med andra absoluta tal ge en handgriplig föreställning om företeelserna, sådana de äro i levande livet och som verkande krafter.

Visst icke, att Sundbärg försummade andra uppgifter såsom att uppsåra och framställa lagbundenheten i de mänskliga tingen — jag erinrar särskildt om hans »Standardbefolkning» och lagen om åldersfördelningen — eller att söka utreda orsaksförhållandena mellan dem. Hans sista stora arbete, emigrationsutredningen, var ju helt ägnadt häråt. Men det var icke dessa mera speciella uppgifter utan grunduppgiften att konstatera de mänskliga företeelsernas storlek, som mest intresserade Sundbärg. Och därvid ådagalade han i hög grad de egenskaper, som skapa den framstående statistikern: stor iakttagelseförmåga, skarpsinnig analys och säkert omdöme samt först och sist en skrupulös noggrannhet.

Detta var det ena stora draget i Sundbärgs gärning, för vilket statistiken icke blott i vårt land utan i alla — jag erinrar om hans högt skattade *Aperçus statistiques internationaux* — är honom tacksam. Ett annat framstående drag däri kom oss allena till godo. Det var hans djupa vidt skådande fosterlandskärlek.

Den lika mycket som hans läggning bestämde riktningen i hans vetenskapliga arbete och anvisade föremålet för detsamma — det svenska folket. I sin ämbetsgärning ägnade sig Sundbärg tidigast och mest åt befolkningsstatistik. Därunder har han på mångfaldigt sätt fördjupat och bättre tillgodogjort det material, som vårt tabellväsen innehåller, särskilt beträffande äktenskaplighet och födelser. Men härunder sökte hans forskarblick allt vidare utsikter dels tillbaka till svenska folkets tidigare befolkningsförhållanden, såvidt de av vårt tabellverk framgå, dels och framför allt till dess nutida livsvillkor. Efter hand trädde denna sida av det svenska folkets liv allt mer i förgrunden av hans intresse,

om han också ej direkt arbetade så mycket med den. Ej minst var det sysslandet med den internationella statistiken, som skärpte hans blick för de ekonomiska förhållandena och deras dominerande betydelse. Men han såg längre än så. Hans forskande ande anade, att bakom de yttre villkoren låg något annat, som var för mer än de — folkets andliga krafter. Och så fann han i det svenska folkets väsen urkällan till alla de verk och data, varom statistiken vittnar.

Kanske har han redan tidigare kommit till denna insikt. Men säkert är, att den mognat, då han som ledare av det stora arbetet om Sverige, fick ge en totalbild av det svenska folket. Och ännu mer då han i den stora emigrationsutredningen sökte utforska orsakerna till denna folkrörelse och andra, därmed sammanhängande egenheter och brister. Det var då, han fann och tecknade svenskarnes lynnesdrag så, som kanske ingen före honom gjort, om ej gamle kung Gösta. Den teckningen blev det facit, vartill hans arbete ledt honom, och på sätt och vis liksom summan av hans forskargärning.

Skriften »Det svenska folklynnnet» är ock till hela sin art så utpräglad svensk. Svensken älskar ej slutledningarnas mera säkra men omständliga tänkande. Han föredrager omdömet, väl mindre pålitliga, men raska och, vill det sig väl, träffande utsago. Och det är det, som möter en uti boken om svenskarnes lynne med en styrka och friskhet, som städse skall tillförsäkra den en rangplats inom vår litteratur. Man har anmärkt icke utan skäl, att den bild han samtidigt ger av grannfolken är mer än tillbörligt full av skuggor. Men det var hans stora kärlek till det egna folket, som kom honom att så fördela dagrar och skuggor, som i denna teckning av Nordens folk skett.

Till sist ännu ett drag hos Gustav Sundbärg, som ej bör förbigås, huru flyktig denna minnesteckning än må vara. Det rör hans sätt att arbeta.

Sundbärg arbetade helst ensam. Det fins de, som utan svårighet arbeta så att säga i flock. Vi ha i Sverige stor vana häruti, ty de flesta utredningar ske genom kommittéer. Detta arbetssätt tilltalade ej Sundbärg.

Därav följde dock ej, att han icke kunde arbeta med andra — nämligen som ledare av arbetet. Den formen av samarbete var tvärtom just efter hans sinne, ty så anspråklös han i det personliga umgänget var, så framträdde dock i arbetet den överlägsna begåvningens herrenatur. Men där ej samarbete av detta slag kunde förekomma, arbetade han ensam. Ett märkligt ex. på denna hans egenart äro de förenämnda *Aperçus statist. internationaux*.

Det hade länge varit ett önskemål att få en internationel statistik till stånd. Förslag därom hade väckts upprepade gånger på det Internationella Stat. Institutets möten, och enskilda delar hade i olika länder utarbetats. Men en omfattande sådan statistik fans ej, och man endast tvistade om, vem som skulle få göra den och var den skulle göras. Medan man så diskuterade och tvistade, handlade Gustav Sundbärg och tog ensam den stora uppgiften om hand samt utförde den så, att arbetet allestädes mottogs med tack och erkännande.

Sådan var i få ord Gustav Sundbärgs livsgärning och sådan var mannen som arbetare och forskare. Och det var, vad Sundbärg mest var. För det trädde andra sidor i hans liv och person tillbaka. Politiken, våra dagars stora lidelse, var honom sålunda ganska främmande. Ehuru politiskt intresserad, tillhörde han ej något parti utan var, såsom statistikern och statsvetenskapsmannen gärna är — vilde. Vad han för övrigt var som enskild man och som vän, behöver jag i denna krets av vänner ej omtala. Vi ha honom alla i levande minne och skola så behålla honom.

Nu står här ett vördtecken med hans bild att även för kommande släkten och tider erinra om honom. Det är dock icke det utan den egna livsgärningen, som för alla tider hos svenska folket skall i tacksamt minne bevara — Gustav Sundbärg.

Litteratur.

PONTUS FAHLBECK, *Engelsk parlamentarism contra svensk*. Ett stycke nutidshistoria. Lund, C. W. K. Gleerups förlag, 1916. 118 ss.

Författaren till ovannämnda arbete, denna tidskrifts utgivare, är inom den svenska statskunskapen framför allt vägrödjaren, som skapar nya förbindelser, och erövraren, som i metodiskt avseende utvidgar rikets gränser. Men därmed är hans betydelse för vår vetenskap ännu icke uttömd. Han är tillika på en avgörande punkt befriaren, som utställt rikets självständighetsförklaring och förmått hävda densamma mot en förut övermäktig granne. Han har skiftat byte mellan statskunskapen och statsrätten. Han är den moderna svenska *författningspolitikens* grundläggare — ej mindre än den moderna statistikens.

Denna bragd kan på sätt och vis föras tillbaka till ett bestämt datum, nämligen den 20 maj 1899: det var nämligen den dagen, på det andra nordiska akademiska mötet, som FAHLBECK i Göteborgs högskolas stora sal höll sin föreläsning om »författningstyper och författningskonflikter». Varje vän av vår vetenskap måste livligt beklaga, att denna föreläsning endast är bevarad i ett referat på 6 sidor (i mötesberättelsen). På den ur tidens Uppsalaskola och företrädesvis tysk litteraturläsning utgångne anmälarer verkade den med något av en uppenbarelse. Den sat vi kände låg helt innesluten i sina grundlagar; och den logiska och filologiska interpretationen av dem mot historisk bakgrund var vår trygga väg till kunskap om densamma; men detta var en helt annan sat, något mera än den skrivna författningen, det var ett kämpande liv, som efter andra lagar än grundlagarna sökte komma till organisatorisk harmoni. En anglosachsisk riktning inom vetenskapen gent emot LABANDS tyska skola gjorde sig här, fördjupad, fruktbart gällande även hos oss. I detta ljus blev mycket klart, som förut legat i dunkel; och framför allt, hela vetenskapen gjorde en rättning i riktning mot *verkligheten*. Steget var uttaget, som förde från juridiken till politiken.

Fem år senare utkom FAHLBECK's huvudarbete på denna linje, »Sveriges författning och den moderna parlamentarismen». Här inriktas hela vårt statsskick under det nya perspektivet, av honom själv betecknat som »jämförande typologiskt». Här statuerar han sin fruktbärande princip att bygga systemet på »sättet för statsviljans bildande» och icke blott på hennes formella rättsgrund. Redan här ligger ock *in nuce* hela det idéinnehåll, som fyller ovan skrivna arbete och där finnes tillämpat på den svenska författningens krisen efter 1905.

I en av de uppsatser från senare år, vilka samlats i boken om »engelsk parlamentarism contra svensk», har författaren haft anledning att återkomma till och precisera sin reformatoriska gärning. Det är i anmälan av HERMANSONS »Svensk konungamakts», på sid. 96. Han betecknar där sitt betraktelsesätt som »typologiskt-politiskt», i motsats mot den andres »rent juridiska». De båda synpunkterna skära särskilt skarpt emot varandra i uppfattningen av den svenska författningens förhållande till den amerikanska. Det var en av de mest uppseendeväckande punkterna i huvudarbetet av 1904, att dessa statsskick fördes till en gemensam typ och författaren återkommer nu med förkärlek till denna jämförelse, (ss. 20, 35, 69, 72, 96 f.). Det kan också betecknas som en triumf för den nya metoden, att detta släktdrag uppdragades innan man ännu visste så mycket om deras gemensamma teoretiska börd (Montesquieu) och efterföljande förbindelselinjer (Tocqueville), som vi numera veta genom BRUSEWITZ' och REXIUS' rent historiska undersökningar.

Anmälan är fullt enig med förf. däri, att Sverige och U. S. A. kunna betraktas som tvänne arter i samma författningpolitiska släkte.¹ Däremot förefaller mig förf:s rubricering av släktnamnet icke rätt lycklig. Redan 1904 har han startat termen »dualistisk parlamentarism», och begagnar sig i närvarande arbete allt jämt av densamma. Jag fruktar, att denna beteckning är ägnad att snarare öka än minska oklarheten i våra allmänna politiska begrepp. Jag förstår väl förf:s syfte att framställa Sveriges författning som ur frihetssynpunkt likställd och likaberättigad med den engelska (»enhetlig dualism»); men den gemensamma basen skulle väl då i alla händelser snarast vara demokrati — i politiskt avseende, således väl förenlig med den sociala aristokrati, vars insats i engelskt statsliv förf. ofta och naturligtvis med full rätt framhåller — och icke parlamentarism. Förf. använder sig här av ordet parlamentarism som beteckning på varje statsskick där representationen innehar en självständig ställning, alltså en vidare definition än den vanliga. Efter min uppfattning är det icke möjligt att få några klara linjer i systemet utan att inlägga *monismen* som konstitue-

¹ Jfr dock anm. å s. 138 n. 1 i »Festskrift till Pontus Fahlbeck» p. 915. I det naturliga systemet skilja de sig som *konstitutionalism* och *principat*; blott i det artificiella sammanfalla de som *dyarki* (ibm s. 149).

rande drag i parlamentarismen, liksom dualismen i konstitutionalismen, och från sådana utgångspunkter blir ju den »dualistiska parlamentarismen» en *contradictio in adjecto*. Det är också påfallande huru vag förf:s eljest så säkra linjeföring blir, när det gäller att draga gränserna mellan denna »dualistiska parlamentarism» och den »konstitutionella monarkien» i hans system: man synes blott behöva slopa »monarkien» och säga »konstitutionalismen» för att få även U. S. A:s liksom Sveriges författning naturligt in i den sistnämnda kategorien.

Osäkerheten i terminologien kommer sig i grunden därav, att ordet parlamentarism i vårt språkbruk har två betydelser: den ena formell, avseende ett sammanhang med riksdagen utan vidare mening, den andra reell, avseende det speciella sammanhanget att riksdagen bestämmer rikets styrelse. Det förra är ett yttre epitet, det senare ett statsskick. På det förra tänka vi, då vi tala om parlamentariska arbetsordningar, kommittéer, begåvningar; på det senare, när vi sätta adjektivet i förbindelse med monarki eller republik. Men när vi tala om t. ex. parlamentarisk praxis, då kommer osäkerheten och tvetydigheten fram; ty detta kan betyda såväl praxis inom parlamentet (ex. vid voteringar) som praxis i speciell riktning mot ett parlamentariskt styrelsesätt. För att få någon reda i denna viktiga termfråga kunde man lämpligen reservera adjektivet parlamentarisk för den yttre, formella meningen och införa *parlamentaristisk* (analogi socialism, — istisk; ej socialisk) för den reella¹. Är man sedan ense om att beteckna som parlamentaristiska endast sådana statsskick, som hava monistisk signatur med parlamentet som säte för statsviljans bildande, då torde i systematiskt hänseende ordan vara övervunnen. Sedan möter intet hinder att urskilja två slags parlamentarism, allteftersom parlamentet delegerat sin makt till ett kabinett eller behåller den kvar i egna händer såsom regerande riksdag.

Detta blir just motsatsen mellan engelsk och svensk parlamentarism, sådan den senare i verkligheten framträtt under 1700-talets frihetstid, och sådan den nu åter utvecklats inför våra egna ögon. Författarens huvudtes i detta arbete är nu den, att strävandet till engelsk parlamentarism i vårt land måste leda till ett av de två: rent fiasko eller en ny frihetstid. Tesen ventileras i olika uppsatser från de kritiska åren 1905, 1911 och 1914, d. v. s.

¹ Det är anmärkningsvärt, att även termen *konstitutionell* har dubbel mening i det politiska språkbruket: dels en trängre, refererande sig till det speciellt konstitutionella statsskicket, dels en vidare, avseende den faktiska konstitutionen, den må sedan vara monarkisk eller republikansk eller vilken som helst. Då STAAFF presenterar sitt parlamentaristiska program under skylten »det konstitutionella styrelsesättet» (1914), så kan detta betecknas som ett rent missförstånd, beroende därpå att han uppfattat i trängre mening en term som hans källa (Gladstone) begagnat i den vidare. För att avhjälpa denna tvetydighet föreslår jag termen *konstitutionalistisk* för relationen till statsskicket: klar pendant till »parlamentaristisk» härövan.

vid den Staaffska regimens båda genombrott och slutliga fall. Det är en period av utomordentligt intresse just för författningspolitikern, som här har tillfälle att se idéernas kamp i lika dramatisk utprägling som i det samtida Ungern (kriserna 1905 och 1910). Som en första teoretisk-politisk kommentar till denna händelseutveckling i vårt land skall förf:s arbete alltid bevara ett grundläggande värde, även om det måste inskränka sig till endast några sidor i ett ganska rikt komplicerat problem.

Förf. uppfattar skarpt den engelska parlamentarismens krig på två fronter, mot konungen och mot riksdagen, och fastslår att Staaff icke såg mer än den första, i alla händelser icke engagerade sig mera än på den. På denna linje stupade han, då konungamakten reste sig i statens namn under februarikrisen 1914: detta var, enligt förf., en »politisk remission», innebärande den inhemska »parlamentarismens» seger över den importerade. Det är under intrycket av denna konungamaktens seger boken är utgiven. Men förf. låter mer än en gång framskynta möjligheten, att för det inhemska statskicket kan förestå en ännu hårdare kamp än med den utländska konkurrenten, nämligen med föregångaren av 1720. Denna nya kamp har icke låtit länge vänta på sig. Tillsvidare föreligger endast 1917 års prejudikat, och det blev en lysande seger för 1720; ty något mindre specifikt-engelskt än regeringsbildningen på hösten detta år, med dess partivoteringar om ministerplatserna kan knappast tänkas. Men denna nya kris bestyrker endast författarens prognos: det var det andra alternativet, om den nya frihetstiden, som då blev förverkligat, medan 1914 såg det första, fiaskot.

Huruvida det nu måste gå så — och alltså alltid kommer att gå så — kan måhända diskuteras. Ur vetenskaplig synpunkt kunde man i ett arbete om engelsk parlamentarism contra svensk önskat en mera fullständig utredning av de såväl rättsliga som politiska stötestenarna för en engelsk författningsutveckling i svenskt stats- och samhällsliv; därom torde åtskilligt vara att säga utöver såväl förf:s egna antydningar å ss. 60 f. och. 81 (liksom i 1904 års arbete, särskilt s. 214 f.) som RYDINS grundläggande framställning i Sv. Tidskrift 1876 (»om det parlamentariska styrelsesättet»). Även med alla det svenska statsskickets egenheter i minne kan man emellertid frestas att fråga sig, huruvida icke allmän rösträtt och partiväsen är på väg att uppmjuka även riksdagen till en blott trampolin för mäktiga politiska personligheter. På denna synpunkt, utbildningen av dominerande personligheter, synes här huvudvikten ligga: komma de, då kunde väl hända att något liknande den gamla engelska kabinettparlamentarismen även hos oss kunde se dagen, trots allt. Det är icke bara troner, som i vår tid visa tendens att degenerera.

Tyngdpunkten i föreliggande arbete är emellertid överhuvud och helt naturligt icke belägen i prognosen utan i diagnosen.

Förf:s avsikt är att konfrontera det liberala idealet i praktisk politik med vår gällande regeringsform av 1809; och han återkommer därvid ofta till bristen på »politisk hembygdskunskap» som förklaring till dessa strävanden ut över de inhemska förutsättningarna. Anm. lämnar därhän huruvida okunnigheten om vårt eget statskicks eller oviljan mot detsamma är den starkaste drivljädern; i själva saken, det nämnda programmets oförenlighet med 1809 års bokstav och anda, lär mellan sakkunnige ingen dissens råda.

Däremot kan det sättas i fråga, om icke förf. själv understryker draget av »folkstyre» (s. 37) i regeringsformen mera än som kan anses överensstämmande med dess verkliga mening. Anm:s reaktion mot termen »dualistisk parlamentarism» synes här få ett sakligt underlag i en olika uppfattning av statskicksens egna principer. Då förf. sålunda nu ett par gånger (ss. 23 och 71) framställer budgetens specialisering som liggande i författningens typ, så överensstämmer denna ståndpunkt knappast med den som han själv i frågan förut intagit (i arbetet av 1904, s. 187) och i varje fall icke med den hittills inom vetenskapen allmänt gällande doktrinen, sådan den särskilt av RYDIN och mig utvecklats. Den påfallande dualismen i statskicket blir i författarens framställning skärpt ända till en verklig *dyarki* och, vill det synas, med företräde för riksdagens part. Men mot denna uppfattning kunna angivas direkta uttalanden av grundlagsstiftarna själva (särskilt i motiven till Tryckfrihetsförordningen, KU. ^{28/11} 1809, se Hist. Tidskr. 1893, s. 20). Konungens ledande roll inom statskicket påkallades ju ock direkt av tidsomständigheterna — samma krigsfara, som på de yttersta av dessa dagar verkat demokratiserande på Tysklands författning, verkade 1809 lika avgjort monarkiserande på vår. Dessutom måste man alltid hålla för ögonen, att den tidens lagstiftare räknade med riksdag regelbundet endast vart femte år; detta betydde att statskicksens tyngdpunkt då ännu mycket mera än nu låg i *förvaltningen*, och med sitt envælde på detta område kunde den ständigt närvarande kronan väl lida åtskilligt intrång i den rena författningen utan att därför på något sätt behöva uppge sitt primat i staten åt den andra statsmakten. —

Det är givetvis icke möjligt att på några få sidor ge ett fullständigt referat eller ens ett något så när uttömmande begrepp om det rika innehållet i FAHLBECKS senaste större arbete. Anm. vill yttermera endast framhäva den välgörande distinktion mellan stats- och samhällssynpunkter, som sätter förf. i stånd bl. a. att utställa den sunda statsmannalösen för nutiden: radikalism på det sociala, konservatism på det politiska området (s. 110 f.; jfr de träffande anmärkningarna angående riksdagen som stats- och samhällsorgan s. 25 f. och 36 f.). Sådana ledmotiv gå igenom hela arbetet och lyfta det högt upp över den tillfällighet, som utlöste de skilda artiklarna. Även de historiska överblickarna ge ofta nya vyer på kända ting (märk anmärkningen om den större faran 1772 än 1718, å s. 9 f., om bortförklaringen av frihetstidens onda

som byråkrati å s. 33 f.) och uppbäras genomgående av den magistrala klarhet, som är det Fahlbeckska författarskapets signatur.

»Blott det synes visst», så slutar arbetet, »att en frihetstid till går det svenska folket icke med livet igenom». Skall denna prövning nu beredas oss — detta arbete är vittnesbördet, att den inhemska vetenskapen åtminstone sagt sitt varningsord och dy-medelst gjort sin plikt.

Kj.

OSCAR HERTWIG: *Mot den etiska, sociala och politiska darwinismen*. Svensk översättning 1918. C. W. K. Gleerups förlag, Lund. 174 s.

Under ovanstående titel föreligger den av föreståndaren för Berlinuniversitetets anatomisk-biologiska institut professor Oscar Hertwig 1918 utsända stridsskriften »Zur Abwehr des ethischen, des sozialen, des politischen Darwinismus» i vårdad svensk översättning, utförd av Robert Larsson. Med företal av professor Seved Ribbing och avslutningsvis försedt med källförteckning till den intresserades tjänst är detta lilla arbete utav en av samtidens främste naturforskare såsom ett märkligt tidens tecken väl värdt studium av envar, som en smula intresserar sig för problemen ovanför stundens förvirrade och upprörda meningsbrytningar.

Professor Hertwigs bok är ett vackert prov på den naturvetenskapens självbesinning, som dess utövare hava så svårt att uppnå. H. går härvidlag fram på tvenne linier: dels drar han i härnad mot darwinismen på dess eget, naturvetenskapens, gebit, dels bekämpar han den som världsåskådning och påvisar faran överhuvudtaget av analogier från naturvetenskapernas fält å stats- och samhällslivets områden, härmed understrykande vad en annan naturforskare av obestridd rang, rektorn vid Köpenhamns universitet, professor W. Johannsen i sin nyligen till svenska överflyttade bok »Falska analogier» med styrka framhållit.

H. påvisar inledningsvis, hurusom Darwins på naturvetenskapliga rön byggda och av honom endast å naturen tillämpade läror om naturligt urval etc., av senare forskare som Hæckel, Weismann och Galton utvidgats till att omfatta även mänskligheten. Darwinismen blev en världsåskådning, en sorts vetenskaplig religion av samma slag som 1700-talets naturrätt, och Jean Jacques Rousseau har motsvarigheter, om icke i snille, så i övertygat förkunnelsenit i män som Galton, Tille, Schallmayer. I kapitlet »Den biologiska darwinismen» vänder sig H. mot Darwins lära om kampen för tillvarön, konkurrensen i naturen, det naturliga urvalet, med ett ord selektionsläran. Kapitlet är således en kort rekapitulation av de resultat, vilka förf. nått i sitt stora arbete »Das Werden der Organismen. Eine Widerlegung von Darwins

Zufallstheorie», 1916. Lekmannen kan endast konstatera, att en av vår tids naturvetenskapliga märkesmän härmed i grund förnekat giltigheten av det åskådningssätt, som, alltsedan »On the origin of species» 1859 såg dagen, mer eller mindre enväldigt behärskat såväl lärds som lekts uppfattning av den levande organiska världen.

Å etikens område hava Darwins läror lagts till grund för en Unwertung aller Werte av, utom de förut nämnde, bl. a. Balfour, Ploetz, Ammon och Nietzsche. Den härskande kristligt-humanistiska moralen premierar enligt dessas mening de svaga, de undermåliga. Principen om the survival of the fittest, som leder naturen i dess egen gallringsprocess, måste lämnas fritt spelrum även inom samhället, där hitintills missriktad solidaritet och förvänd medkänsla åstadkommit överskådlig skada. Man fordar en ny, på vetenskapens resultat fotad samhällsmoral.

I anknytning härtill går man till storms mot det samhällsliga reformarbetet. Genom förbättrad hygien, fattigvård etc., på hundratals olika sätt, söker staten bevara och höja sina styvbarn. Men genom dessa kontraselektoriska åtgärder motarbetas den nödvändiga gallring, som det naturliga urvalet fordrar. Det är de starkaste, de bäst utrustade, som skola bevaras på de underlägsnas bekostnad. Förnämligast på två olika vägar tänker man sig detta. Genom det negativa urvalet, genom sjukdomar och socialt elände av alla slag, utgallras de mindervärdiga, de som ej kunna hålla ut i struggle for life. Genom det positiva urvalet vill man enligt »en förnuftig sexualetik» fingervisning förlägga släktets förökning till de härför som lämpligast ansedda. En målmedveten rashygien bör ensam avgöra vilka, som skola få bidra till människorasens fortplantning. Denna vår viktigaste funktion måste underkastas sträng läkarekontroll. Vår husdjursstock låta vi tillväxa efter bestämda avelsprinciper, så mycket mera bör detta gälla om människorasens förökning. Ett medel härtill ser bl. a. von Ehrenfels i det lagstadgade månggiftet!

Tillämpad på politiken, på staternas förhållanden till varandra giver darwinismen upphov till åskådningar, som klinga välbekanta för envar nutilldags. Det är läran om statens rätt och plikt till oinskränkt självhävdelse, om de små och svaga staternas naturnödvändiga undergång och de storas rätt till all tänkbar maktutvidgning. Kriget blir under denna synvinkel en nödvändig och nyttig provosten på folks och staters existensberättigande, en gallrare i stort, som obarmhärtigt mejar ned de svagare och förment mindre livsdugliga.

Mot dessa åskådningar träder nu H. på alla punkter i harnesk. Att lägga en obevisad »naturlag» om kampen för tillvaron till grund för etiken visar sig förfelat redan däri, att man på så sätt totalt förbiser den samhällsliga människans oavvisliga krav på inbördes hjälp och ömsesidigt bistånd. Känslan av allas behov och avhängighet av varandra utgör grunden för det ordnade

mänskliga samarbetet. På det sociala området leder denna obestridbara och mäktiga mänskliga känslfaktor till kampen mot socialt elände och till strävandena att höja de efterblivne. En vilseledd fanatisk naturvetenskaplig åskådning förbiser helt, att synpunkter, som tilläventyrs kunna läggas å naturlivet, ej höra hemma inom de mänskliga samfundet. Den mänskliga sammanlevnaden regleras av lagen om arbetsfördelning och differentiering. Socialdarwinisterna vilja ombilda mänskligheten till ett gigantiskt avelsinstitut, i det de blunda för, att sedligt ansvar och självuppföstran äro en av grundpelarne för vår civilisation.

Mot den på missriktade och falska analogier från föregivna obönhörliga naturlagar byggda föreställningen om nationalstaternas obegränsade rätt till maktutvidgning ställer förf., i anslutning till Kant, sin tro på den internationella rörelsens arbete på mänsklighetens enande. Fredstanken får ej bliva en utopi, säger han. Och han hoppas, att »mänsklighetens utveckling skall om också efter många skakningar och omvägar leda till ett tillstånd, där det råder en internationel fredsorganisation mellan folken i de olika världsdelarna och likaledes mellan dessa inbördes, och där moral och rätt bli den avgörande makten i mänsklighetens folkförbund».

Det är endast en högst fragmentarisk och blek översikt av Hertwigs klartänkta och varmhjärtade bok, som här givits. Att det är en naturforskare, som skrivit den, framgår nog å sina ställen, men just i detta faktum ligger å andra sidan bokens betydelse. Den är som sagt ett märkligt tecken och förebud bland andra till den nya omvärdering och uppgörelse inom världs- och livsåskådningarnas rike, som otvivelaktigt förestår.

Det är att märka, att Hertwigs bok skrivits anno 1917 i ett då ännu segerrikt land av en man, som enligt den övervägande världsoptionen tillhör en nation av barbarer. Man är under dylika förhållanden berättigad att vänta, att de, som nu i skenet av makten, äran och härligheten skola gå att förverkliga sina ljudeligen förkunnade principer om rätt och rättvisa, i ännu högre grad än denne exponent för »the huns», veta att bekämpa den etiska, sociala och alldeles särskildt den politiska darwinismen.

E. F.

RAGNAR LUNDBORG: *Zwei umstrittene Staatenbildungen. Ein Beitrag zur Frage Souveränität und Nicht-Souveränität.* Puttkammer & Mühlbrecht. Berlin 1918. Preis Mk 5.

Förf. till detta folkrättsliga arbete, som på titelbladet bär ett av Tysklands mest välkända förlags firmanamn, har specialiserat sig på statsförbindelserna. I detsamma behandlar han två så aktuella saker som Ungarn-Kroatien och Danmark-Island; och beträffande den förstnämnda framlägger han som sin åsikt, att Kroatien är en icke-suverän stat, som står i en statsförbindelse med Ungarn,

som endast liknar en realunion, men där Ungarn ensamt är innehavare av den suveräna makten. De ungerska författarna ha ej velat medgiva ens Kroatiens statliga ställning, och liknande är uppfattningen hos den övervägande delen av folkrättslärderna. Förf. till nu behandlade arbete klarlägger dock på ett övertygande sätt, att Kroatien innehar de tre fundamentala prerogativen för en stat. Sedan boken utgavs, har utvecklingen som bekant gått därhän, att Kroatien blivit kärnan i en ny suverän statsbildning, som uppstått på ruinerna av den Habsburgska monarkiens sönderfallna välde.

Vad beträffar Island utgör den del av boken, som behandlar denna stat, en nybearbetning och komplettering av förf:s förut, liksom på Puttkammer & Mühlbrecht förlag, utgivna arbete om Islands statsrättsliga ställning, och har förf. sedermera behandlat frågan bl. a. i Statsvetenskaplig Tidskrift Årg. XIII (1910). Redan i sistnämnda arbete fastslog han, att Island rättsligt vore en suverän stat i personalunion med Danmark, vilket dock ej erkändes av detta land, varför Island ej heller vore en folkrättsligt erkänd medlem av statssystemet. Samtidigt som denna åsikt mött opposition från bl. a. den danske statsrättslärderna, prof. Knud Berlin och flera tyska författare, har den helt godtagits av en sådan auktoritet som professor Franz v. Liszt i Berlin liksom av professor Gjelsvik i Kristiania i av dem utgivna arbeten. I sitt nya arbete utvecklar Lundborg närmare sin åsikt och bemöter de invändningar, som gjorts mot hans lära, och han har fullgoda skäl att gå för sin åsikt. Bokens värde förhöjes av den stora mängden litteraturhänvisningar samt av de bilagor, som åtfölja densamma rörande Islands rättsliga ställning.

Lundborgs arbete utkom innan de nya förhandlingarna mellan Danmark och Island begynte. Nu har Danmark med frångående av sin förut städse hävdade ståndpunkt erkänt Island som en suverän stat i personalunion med Danmark, alltså den ställning, Island enligt Lundborg förut intog de jure, men ej realiter.

Till sist lämnar förf. en översikt över stater med begränsad suveränitet, en avdelning, som tydligen utgör en studie till en blivande utförligare avhandling. Anmälarén är ej ense med förf. i en del specialfrågor, bl. a. beträffande de tyska förbundsstaternas suveränitet. Som slutomdöme kan dock framhållas, att Ragnar Lundborgs nya arbete är av ett stort intresse. Det bidrager till belysande av frågan om suveränitet och icke-suveränitet.

C. H. Trolle.

GEORG SCHAUMAN: *Vid vändpunkten*. Tankar rörande Finlands utrikespolitik. Helsingfors 1918. 18 s.

Bibliotekarien och chefen för Universitetsbiblioteket i Helsingfors D:r Georg Schauman är inom svensk statsvetenskap bekant främst för sina betydelsefulla forskningar rörande frihetstidens national-ekonomiska teorier, varav avhandlingarna »Biografiska undersökningar om Anders Chydenius» och »Studier i frihetstidens national-ekonomiska litteratur» äro resultaten. Ovanstående lilla välskrivna och sakrika broschyr visar D:r Schauman från en för svenska läsare mindre känd sida, nämligen som politiker.

Övertygad vänsterman och republikan har D:r Schauman tagit livlig del i sitt hemlands så inrikes- som utrikespolitiska problem under senaste upprörda tider. Som ett prov på det borgerliga radikala Finlands önskemål och syftningar bör därför S.'s broschyr vara av intresse även i Sverige.

S. konstaterar, att den finska regeringen efter oavhängighetsförklaringen i dec. 1917 sökte vinna de främmande staternas erkännande därav genom iakttagande av neutralitet under världskriget. Det röda upprorets tryck tvang dock regeringen att, när hjälp från Sverige ej var att påräkna, vända sig till Tyskland med allbekant resultat. Den på så sätt åvägabragta tyska orienteringen ställde emellertid i utsikt Finlands bindande vid den mäktige bundsförväntan i militärt, handelspolitiskt, ja dynastiskt hänseende. Syftmålet från tysk sida var, anser förf., att tilldela Finland »samma hedrande roll i norr som mönsterlandet Bulgarien i söder: att vara utposten i det av Tyskland ledda militär- och handelspolitiska förbundet 'Mitteleuropa'».

Händelseutvecklingen i Europa har nu dragit ett bredt streck över alla dessa planer (förf.'s broschyr är slutdaterad d. 25 Okt. d. å., och här sålunda ej kunnat taga ställning till vad sedan dess timat). Det gäller nu främst av allt för Finland att få sin oavhängighet erkänd av alla makter före den stundande fredskonferensen för att om möjligt därstädes kunna göra sin stämma hörd. Härtill fördras anknytande av vänskapliga förbindelser med ententemakterna. Om konungavalet av Karl av Hessen, som förf. djupt beklagar, går åter, samt den tyska militären drages från Finland, hoppas han, att detta skall kunna nöjaktigt ordnas. Ett ytterligare villkor ser han dock i den Svinhufvudska, av händelsernas utveckling desavouerade, kampregeringens avgång.

Något brott med Tyskland vill förf. givetvis ingalunda. Det imperialistiskt-militaristiska Tysklands svärd har befriat Finland från Ryssland och räddat det från undergång. Tacksamhetsskulden härför skall blott växa gentemot ett demokratiskt, folkstyrt Tyskland, den stormakt, säger S., »vars kultur mest liknar vår, och som alltid skall stå oss närmare än västmakterna». S. tror på ett nationernas förbund efter fredsslutet och ser i detta även Fin-

lands utrikespolitiska framtid tryggad. Intill dess det allmänna folkförbundet förverkligats, förordar S. till skydd mot eventuellt hot från Ryssland anslutning till de skandinaviska länderna, enkannerligen Sverige. För ett litet land är det dessutom, från oberoendets synpunkt, lämpligast att söka allianser med någotsånär jämbördiga stater.

Vad den inre politiken beträffar, berör S. denna helt flyktigt. Han anser en ny regering av nöden, stödd på en ur nyval framgången fullständig folkrepresentation. Landet behöver ordning och samhällsfred, byggd på förtroende till och från folket. Alla inskränkningar i de medborgerliga rättigheterna böra upphävas samt amnesti beviljas för de i upproret delaktige, utom vad ledarne och naturligtvis verkliga förbrytare beträffar.

I tidigare artiklar i den finländska tidskriften *Nya Argus*, dec. 1917 och jan. d. å., har S. uttalat sig för republik med en handlingskraftig regering. Presidenten fränkännes sanktions- och vetorätt, men bör hava befogenhet att upplösa landtdagen. Ett parlamentsenvælde innebär, icke minst ur demokratisk synpunkt, stora vådor. S. måste som ärlig demokrat vidgå, att den ur den obesurna allmänna rösträtten framgångna landtdagen visar en relativt låg kulturenivå och lagstiftningskapacitet. »Den folkliga sammansättningen, i förening med kvinnornas valbarhet, har framkallat en uppenbar benägenhet hos landtdagen för överilade, känslöbetonade och motsägande, icke följdriktiga beslut.» Ett memento för naiva folksvärmare på vår kant!

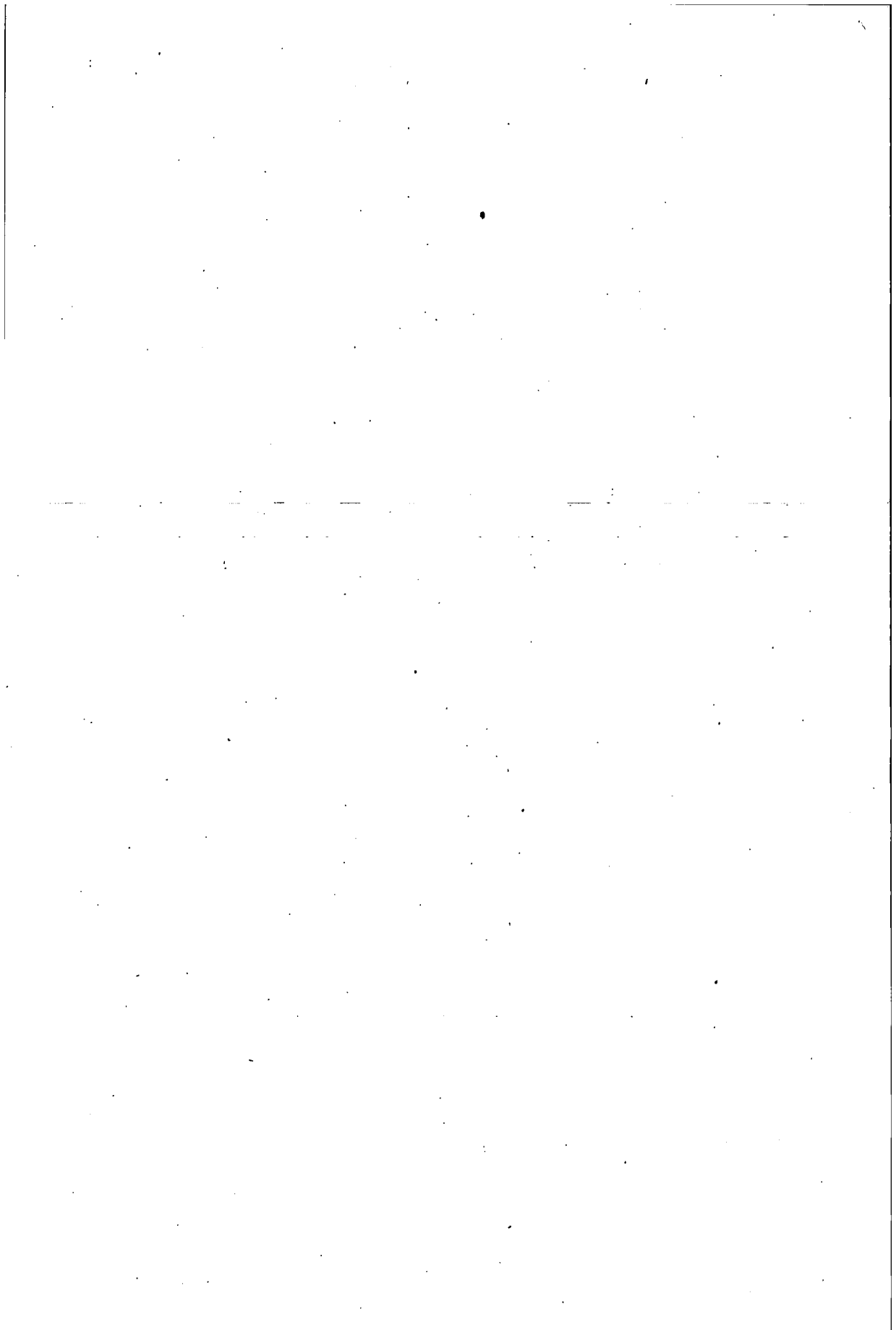
Som synes intar S. en självständigt demokratisk hållning till sitt lands livsfrågor. Han giver i sin broschyr sina landsmäns uppträdande i utrikespolitiska värv en besk kritik. Av den borgerliga högern har i synnerhet S.'s energiska kampanj mot det tyska prins-konungavalet skarpt häcklats. Tidens oförutsedda och brådstörtade omvälvningar synas dock på denna punkt fällt utslag till hans favör. Från svensk synpunkt är den förbehållslösa deklARATIONEN för Sverige särskilt värd beaktande. Man kan fråga sig, om ej förf.'s förvissning såväl om det stundande nationernas förbund som om det snara inre samförståndet i Finland är väl optimistisk. En viss kolartro följer ju onekligen allt demokratiskt tänkande åt.

Övertygelsen om »folkets förmåga av klokt självstyre och »ordnande i eget hus» är en av hörnstenarne i radikal åskådning. Den övertygelsen borde, tycker man, i Finland fått en knäck, åtminstone vad den del av folket angår, som utgöres av den parti-agitatoriskt uppviglade arbetarklassen. Senaste underrättelser giva ock vid handen, att denna ruvar på en ny röd diktatur. Det gäller därför för finsk statsmakt att, vid återknyttandet av de upprivna samfundsbanden, vaksamt se till, att ej godtroget förlitande på det »arbetande folkets» samhällelighet åter en gång kommer blodigt på skam.

E. F.

FÖRTECKNING ÖVER UPPSATSER I
STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT
ÅRGÅNGARNE I—XXI.

	Årgång.	Sida.
BORG, C. O., Blad ur Riksbankens historia I—IV . . .	VIII (1905)	{115, 220 282, 296
— —, Blad ur Riksbankens historia V.	IX (1906)	181
BRISMAN, S., Om avvikelser mellan riksdagsbeslut och bankoreglemente 1810 och 1815	IX (1906)	175
BROCK, FRITZ H:SON, Till frågan om vår tobaksbe- skattning	XIII (1910)	171
— —, Vår tobaksskattefråga än en gång. En vidräk- ning med tobaksskattekommitterades förslag	XV (1912)	225
— —, Om dyrtid, arbetslöner och solidartullar	XVI (1913)	275
— —, Om tullarnas ekonomiska verkningar	{ XVII (1914) XVIII (1915)	{ 327 5
— —, Till prisbildningsfrågan i detaljhandeln	XVIII (1915)	200
— —, Något om trusternas nationalekonomiska betydelse	XVIII (1915)	266
— —, Om agrartullarne	XX (1917)	4
— —, Kampen mot arbetslösheten	XX (1917)	145
BROMS, ERIK, Om val af utskottssuppleanter	XVII (1914)	117
BRUNO, ELEONORE, Öfversikt öfver litteraturen rö- rande källorna till 1809 års Regeringsform	XVII (1914)	255
BRUSEWITZ, AXEL, Ett konstitutionsprojekt från fri- hetstiden med en kommentar från Gustaf III:s tid	XVI (1913)	11
CASSEL, G., Rantepolitik i forna tider	V (1902)	14
CHARLIER, C. V. L., Enmansvalkretsar eller propor- tionella val	VII (1904)	31
— —, Enmansvalkretsar eller proportionella val? Ett genmål	VII (1904)	131
— —, Hvarför en öfvergång till allmän rösträtt i vårt land bör ske i sammanhang med in- förandet af proportionella val till riksdagens andra kammare	VII (1904)	201
— —, Grunddragen af den matematiska statistiken XIII (1910)	XIII (1910)	Extrah.
CLASON, S., Studier i 1600-talets svenska statsrätt. Johannes Loccenius och hans lära om rikets »fundamentallagar»	IV (1901)	109, 176
— —, En befolkningsstatistisk fråga	IX (1906)	320
— —, En befolkningsstatistisk fråga: dödligheten i 1808—1809 års krig. Genmälen till D:r O. Örström	X (1907)	129, 328
CRONEBORG, O., Tryckfrihet och sekretess	VI (1903)	96, 166
— —, Några synpunkter i fråga om förenkling och sparsamhet i statsförvaltningen	IX (1906)	132
ELDH, ROBERT, Några principfrågor angående an- svaret för tryckt skrifts innehåll enligt 1812 års TF	XX (1917)	38
ERICH, R., Till läran om folkrättsliga rättsärenden och fördrag	XIX (1916)	Extrah.

	Årgång.	Sida.
		317
ERICH, R., Fredsfrågor	XX (1917)	199
FAHLBECK, ERIK, Studier öfver frihetstidens politiska idéer	{ XVIII (1915) XIX (1916)	325 31, 104
— —, 1809—10 års grundlagsstiftning i ny belys- ning	XX (1917)	342
FAHLBECK, P. E., Den nyare nationalekonomien . . .	I (1897/98)	31
— —, Statsvetenskaperna vid Universiteten	II (1899)	67
— —, Den ekonomiska ställningen och öfverspe- kulationen	II (1899)	110
— —, Den utländska betalningsbalansen och den utrikes sjöfarten	II (1899)	159
— —, De dyra tiderna	III (1900)	1
— —, Kielerfredens artikel IV	III (1900)	67
— —, Den utländska betalningsbalansen och ex- porten	III (1900)	197
— —, Sveriges framstående män	III (1900)	241
— —, Bankreformen	III (1900)	277
— —, Härordningsförslaget	IV (1901)	69
— —, Grunddragen af Sveriges författning	IV (1901)	205
— —, De civila målen. Ett stycke rättsstatistik . . .	IV (1901)	261
— —, Sammansatta stater och deras utveckling . .	IV (1901)	269
— —, Rösträttsreformen	V (1902)	65
— —, Ännu en gång »Sammansatta stater»	V (1902)	162
— —, Inkomsttagarne och den statistiska rösträtts- utredningen	V (1902)	168
— —, Nymalthusianism	V (1902)	249
— —, Finland	VI (1903)	19
— —, Ännu en gång Nymalthusianismen	VI (1903)	55
— —, Rösträttsreformen	VI (1903)	139
— —, Emigrationen. Dess orsaker och medlen att stäfja den	VI (1903)	199
— —, En skandinavisk tullförbindelse	VI (1903)	257
— —, Engelsk och svensk parlamentarism I, II . .	VII (1904)	1, 73
— —, Arbetarefrågan särskildt i Sverige I—III . .	VIII (1905)	1, 81, 145
— —, Ett politiskt program	VIII (1905)	197
— —, Partiregering	VIII (1905)	245
— —, Rösträttsfrågan	IX (1906)	122
— —, Finland och dess nya landtdag	IX (1906)	235
— —, Rösträttsfrågan och vår författnings utveck- lingsmöjligheter	IX (1906)	277
— —, Den ekonomiska ställningen	X (1907)	1
— —, Några lärdomar af de finska valen	X (1907)	81
— —, I förtroendets tecken	X (1907)	137
— —, Hvarför började vi ej krig mot Norge? . . .	X (1907)	209
— —, Krisen och vårt bankväsen	XI (1908)	9
— —, Den svenska arbetarörelsens på afvägar . .	XI (1908)	193

	Årgång.	Sida.
FAHLBECK, P. E., Sverige uti Tysklands allmänna mening	XII (1909)	32
—, Regeringsformen 1809—1909. Ett författningsjubileum	XII (1909)	133
—, De sociala klasserna	XII (1909)	275
—, Skattepolitik. Några anmärkningar med anledning af statsverkspropositionen	XIII (1910)	1
—, Den finska krisen	XIII (1910)	137
—, Försvaret och partierna	XIV (1911)	1
—, Årets riksdag. Några reflexioner	XIV (1911)	169
—, Det svenska folklynet. Aforismer	XIV (1911)	279
—, Nymalthusianismen från rasbiologisk och rashygienisk synpunkt	XIV (1911)	314
—, Partiregering eller landsregering. Ett ord för dagen	XV (1912)	1
—, Ekonomisk krigsberedskap	XV (1912)	201
—, Balkankrisen och världsläget	XV (1912)	320
—, Förslaget om allmän pensionsförsäkring	XVI (1913)	1
—, Riksdagsarbetets svårigheter	XVI (1913)	211
—, Departementalreformen	XVII (1914)	1
—, Personligt Rådsvälde eller folkligt Konungadöme. Några tankar för dagen	XVII (1914)	90
—, Världskriget och vi	XVII (1914)	209
—, Det antika klass-samhället I	XVII (1914)	311
—, Vårt läge	XVIII (1915)	1
—, Det antika klass-samhället II	XVIII (1915)	43
—, Handelskriget och dess följder för de neutrala	XVIII (1915)	275
—, England och vi	XIX (1916)	1
—, Partiyrta och utrikespolitik	XIX (1916)	261
—, Remissdebatten 1917	XX (1917)	1
—, Kriget och kapitalismen	XX (1917)	129
—, Ekonomisk sammanslutning i Norden	XX (1917)	319
—, Finland och Ålandsfrågan	XXI (1918)	1
—, Ett försummat tillfälle. Ett ord för dagen tillika en folkpsykologisk studie	XXI (1918)	147
—, Demokratiens utvecklingslinjer under krigets tryck	XXI (1918)	213
—, Till Statsvetenskaplig Tidskrifts läsare. Ett afskedsord	XXI (1918)	257
—, Till Gustav Sundbärgs minne. Tal	XXI (1918)	298
FLODSTRÖM, I., Ångbåtspassageraretrafiken och sjöfartsstatistiken	I (1897/98)	130
—, Tryckfrihetsförordningens § 2 mom. 4 och deklarationstvång	II (1899)	16
—, Om förrättande af val genom valsedlars insändande med posten	II (1899)	181
—, Thiele's proportionella valmetod	III (1900)	115

	Årgång.	Sida.
FLÖBSTRÖM, I., Projet d'un bureau statistique international	IV (1901)	54
— —, En metod för utskotts- och liknande val inom riksdagen	V (1902)	237
— —, Några bidrag till läran om val af repräsentanter	XVI (1913)	252
FORSSELL, NILS, Statsministerämbetets genesis. Ett bidrag till de konstitutionella idéernas historia i Sverige	XXI (1918)	129, 190
FREDERIKSÉN, N. C., Om Förenta Staternas penningomsättning med Europa och inom landet själf, med särskild hänsyn till bankernas sedelutgifning	IV (1901)	155
— —, De amerikanske Trusts I—III	IV (1901) V (1902)	283 123, 201
FREY, ALEXANDER, Kollektivafval i Finland	XII (1909)	228
GAHN, HANS, Primäruppgifterna i vår svenska befolkningsstatistik 1749—1915	XIX (1916)	16
GEZELIUS, B., Till historien om vårt lagutskotts tillkomst	X (1907)	31, 119
GEZELIUS, L. E. B., Om Konunglig Majestäts Befallningshavande och den nya instruktionen för densamma i historisk belysning	XXI (1918)	287
GRÄNSTRÖM, P. O., Sammanjämkning af skiljaktiga beslut i den svenska riksdagen	X (1907)	244, 289
— —, Om voteringspropositionen vid gemensam votering	XV (1912)	166
— —, Till historien om Anders Danielsson, riksdagsmannen för tjugosju härad. En studie öfver kumuleradt mändat vid ståndtidens riksdagar	XVI (1913)	164
— —, Den s. k. landtdagen i Linköping och munkorgsukasén 1844	XVII (1914)	289
— —, Om tendenser till imperativt mändat under oppositionen mot Karl XIV Johan	XVIII (1915)	145
— —, Om regionalism och enhetssträfvande i vårt riksdagsskick. Till historisk belysning af senare tiders imperativa valmänstendenser	XVIII (1915)	282
— —, Den australiska Monroedoktrinen. Några bidrag till belysning af Englands koloniala fredsproblem	XIX (1916)	65
— —, Kompromissen i 1809—10 års författning angående de högsta regemäntsorganens tillträde till riksdagens förhandlingar	XX (1917)	56
GRÖNLUND, O., Referendum i Förenta Staterna	XI (1908)	172, 292
— —, Referendum i Schweiz, I	XIII (1910)	201
— —, ... II—III	XIV (1911)	118

	Årgång.	Sida.
GRÖNLUND, O., Referendum i Schweiz, IV—V.	XV (1912)	33, 91
GRÖNWALL, F., Genmåle till Professor C. A. Reuter- skiölds uppsats: »Statens moderna förvalt- ningsuppgifter».	IX (1906)	197
GUMMERUS, HERMAN, Det romerska rikets undergång. Olika meningar om dess orsaker.	XIX (1916)	154
HAMILTON, M. B., Ett par synpunkter vid lagstiftning för en centralbank	IV (1901)	245
HAMMARSKJÖLD, ÅKE, Om den franska republikens president.	XVII (1914)	173
HANSSON, SIGURD, Om proportionalval i svenska riksdagen	II (1899)	201
HARALDS, HJALMAR, Författningsrevision.	X (1907)	100
— —, Den politiska kvinnorösträtten i Sverige.	X (1907)	275
— —, Ännu en gång den politiska kvinnorösträtten. Ett genmåle.	XI (1908)	153
— —, En lucka i vårt statsskick.	XI (1908)	281
— —, Ett riksråd. Den författningspolitiska kon- sekvensen af 1907 års författningsrevision.	XII (1909)	121
— —, Administrativ examenskompetens.	XV (1912)	47
— —, Kvinnan i statstjänst. En granskning af löneregleringskommitténs förslag.	XV (1912)	212
— —, »Krigsdepartementens chefer».	XVI (1913)	155
— —, Konung och råd, ministrar och verk. En kritik af departementalkommitterades förslag ur det svenska statsskicket synpunkt	XVI (1913)	295
— —, Om staten som personlighet.	XVIII (1915)	130
— —, Det svenska tvåkamarsystemets utveck- lingslinie.	XIX (1916)	5
— —, Den tyska förbundsstatens uppkomst. His- torisk inledning till Tyska Rikets och Preus- sens statsförfattningar.	XIX (1916)	178
HECKSCHER, ELI F., Tillfälliga Utskott.	V (1902)	32
— —, Prishistoriska metodfrågor.	XI (1908)	161
— —, En bok om Anders Chydenius.	XIII (1910)	240
HEIDENSTAM, ERNST VON, Landstingsmannavalen 1910. Några rändanmärkningar till Olof Palmes »Undersökning om den proportionella valme- toden vid 1910 års landstingsmannaval».	XIV (1911)	221
HILL, S. M., Negrerna i Förenta staterna	VIII (1905)	65
HUSS, E. G., Några i statistiskt hänseende intressanta urkunder från midten af 1500-talet	II (1899)	99
— —, Något om vår jordbruksstatistik	III (1900)	97
HÖGBOM, A. G., Inlandsbanan	X (1907)	85
HÖJER, NILS, Till frågan om uppkomsten af 1809 års regeringsform	XIV (1911)	Extrah.
KALLENBERG, E., Om tjänsteförslag	IV (1901)	7

	Årgång.	Sida.
		321
KALLENBERG, E., Förslag till en universitetsreform i Norge.	IV (1901)	91
— —, Kan gift kvinna ega kommunal rösträtt?	VI (1903)	1
— —, Akademisk Jurisdiktion: Studenternas rättsliga undantagsställning.	IX (1906)	97
KEY-ÅBERG, K., Sveriges industristatistik.	I (1897/98)	189
KIÆR, A. N., Indtægtsforhold i Sverige og Norge for personer av forskjellig kjøen, alder og ægteskabelig stilling.	XVII (1914)	215
KJELLÉN, RUDOLF, Den tredje stora unionskommiteén. Ett stycke Unionshistoria.	I (1897/98)	135
— —, Döda bokstäfver i Sveriges gällande Regeringsform.	V (1902)	101, 181
— —, Befolkningsfrågor i Förenta staterna.	VIII (1905)	159
— —, Japans »ancien régime».	IX (1906)	32
— —, Japans »ancien régime». En studie i orientalsk författningshistoria.	IX (1906) XI (1908)	253 321
— —, En öfvergångsformation inom den svenska lokalförvaltningen.	X (1907)	7
— —, Statskunskapens objekt.	XIX (1916)	215
— —, Staten i svenskt språkbruk. Terminologiska anteckningar.	XIX (1916)	302
— —, Undersökningar till politikens system. I. Överindelning och terminologi.	XXI (1918)	98
KÖHLER, SVEN, Regeringsrätten och dess arbetssätt	XIII (1910)	13
	XIV (1911)	158
	XII (1909)	181
LAGERROTH, FREDRIK, Om konungamakten i frihetstidens statsrättsliga teori.	VI (1903)	225, 285
LAGERSTEDT, F. O., Den britiska imperialismen.	VIII (1905)	129
— —, Depopulationsfrågan i Frankrike.		
LANDÉN, UNO, Den kommunala skattereformen. Enligt senast avgivna förslag.	XXI (1918)	53
LARSSON, YNGVE, Beslut, verkställighet och förvaltning enligt de svenska kommunallagarna. Ett bidrag till frågan om stadsfullmäktiges och drätselkammarens inbördes ställning.	XIV (1911)	246
LILJEQVIST, EFRAIM, Chr. Jac. Boström och frågan om folkets representation i staten.	X (1907)	141
— —, Jellinek och boströmianismens statsfilosofi.	XIV (1911)	197
LINDMAN, AUGUST, Vårt proportionella valsätt.	XIV (1911)	37
— —, Till frågan om vår proportionella valmetods verkningssätt.	XVII (1914)	278
LINDSTRÖM, P. E., Åldersförhållandena i och afgangen ur läroverkens mellanklasser.	VII (1904)	153
LJUNGGREN, C. J. F., Några ord rörande frågan om inrättande i riket af handels- och industri-kammare m. m.	VIII (1905)	53

	Årgång.	Sida.
LUNDBORG, RAGNAR, Islands folkrättsliga ställning	XIII (1910)	228
— —, Islands folk- och statsrättsliga ställning.		
Genmåle till Professor Knud Berlin	XIV (1911)	358
— —, Journalistik och journalisterernas utbildning	XVI (1913)	61
— —, Stater med begränsad suveränitet. Ett bidrag till frågan om suveränitet och icke suveränitet	XVIII (1915)	257
LUNDELIUS, HILDING, Interpellationsinstitutet. En studie i Sveriges politiska rätt	XV (1912)	115
LUNDELL, J. A., Ett stycke skolpolitik	II (1899)	52
— —, Med eller utan examen?	VI (1903)	182
MALMGREN, ROBERT, Om järnvägs-, telegraf- och telefontaxornas statsrättsliga natur	XIX (1916)	266
MELANDER, C. GUSTAF, Justitieombudsmannen och ämbetsmännen. Ett à-propos för dagen.	XI (1908)	105
— —, Tillkomsten af bestämmelserna om granskningen af justitieombudsmannens ämbetsförvaltning. Ett stycke konstitutionell historia	XII (1909)	108
— —, Till frågan om yttranderätten inom riksdagen	XX (1917)	65
MONTGOMERY, ARTHUR, En studie i svensk valutapolitik vid midten af 1700-talet	XIX (1916)	244, 311
MONTGOMERY, Bo, Den internationella sjöfartsstatistiken	XX (1917)	112
MYRBERG, ISRAEL, Försök till en historisk belysning af uttrycket »bekänna den rena evangeliska läran» i 28 § Regeringsformen	XV (1912)	284
MÖRNER, B., Den moderna konsulsutbildningen	VII (1904)	320
NORDENMARK, N. V. E., Den sociala olycksfallsstatistiken	XIV (1911)	10
— —, Pehr Wilhelm Wargentin. Till 200-årsdagen af hans födelse	XX (1917)	328
NORDQVIST, OSC., Våra sjöars fiskavkastning	XXI (1918)	Extrah.
NYSTRÖM, J. FR., Några jämförelser mellan de skandinaviska länderna	I (1897/98)	99
OHLSSON, HÅKAN, Egnahemsfrågan och jordbruket	X (1907)	60
OLSSON, JOHN, Den moderna kommunalstatistiken	XVII (1914)	150
— —, Den utomäktenskapliga fruktsamheten i Sverige	XXI (1918)	224
PALME, S., Befordringsgrunderna vid ämbetsmannautnämningar i Sverige	X (1907)	185
PEDERSEN, H., Den danske Husmand	VII (1904)	53
PÉTERSSON, ALBERT, Om den centrala statsmedelskontrollens ordnande	XIX (1916)	197
PHRAGMÉN, E., Till frågan om en proportionell valmetod	II (1899)	87
REUTER, HUGO, De proportionella valen och parti-beteckningen	XIV (1911)	22

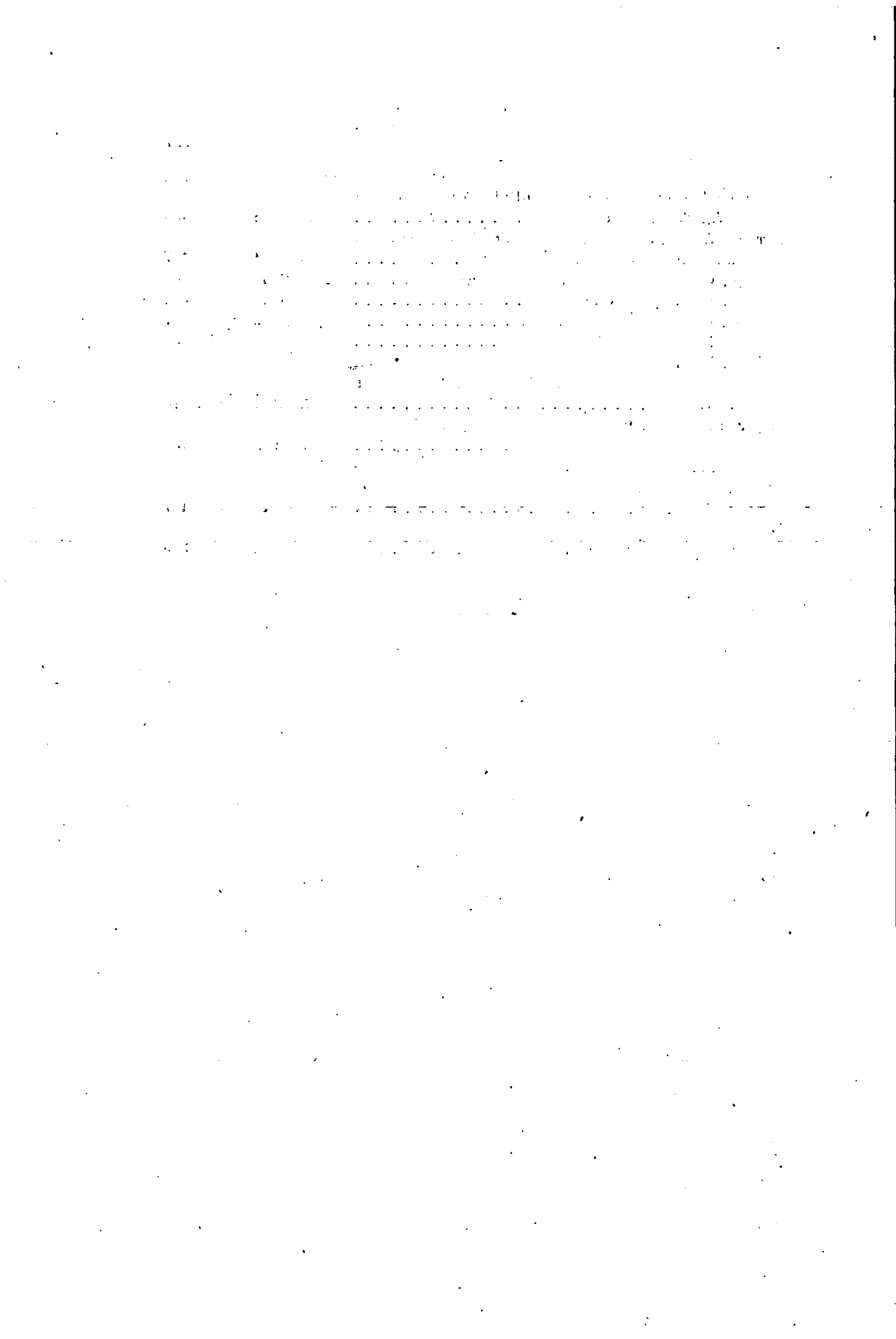
	Ärgång.	Sida.
REUTERSKTÖLD, C. A., Om åtalsrätt och svarandeplikt i tryckfrihetsmål	I (1897/98)	51
— —, Vår Regeringsforms Magna Charta	II (1899)	71
— —, Om kommandomål och högsta befälet öfver krigsmakten	III (1900)	36
— —, Modern statslära	III (1900)	295
— —, Oscar Alin	IV (1901)	1
— —, Några svensk-internationella rättsfrågor	V (1902)	1
Genmåle till Utrikesdepartementet	V (1902)	159
— —, Rättsutveckling och lagstiftning	VI (1903)	34
— —, Våra domares och ämbetsmäns utbildning	VII (1904)	43
— —, Rösträttspropositionen 1904	VII (1904)	221
— —, Statens moderna förvaltningsuppgifter	VIII (1905)	250
— —, Svar till fil. doktor F. Grönwall	IX (1906)	199
— —, Individ och samhällets rätt	XI (1908)	19
— —, Om blockad och uppbringning i sjökrig	XI (1908)	211
— —, Om folkrättslig gränsbestämning i vatten	XII (1909)	82
— —, Staten och storstrejken. Några rättspolitiska anmärkningar	XII (1909)	217
— —, Knut Hugo Blomberg	XII (1909)	269
— —, Regementet i Sverige	XIV (1911)	297
— —, Betänkliga vägar. Ett ord om universiteten och ämbetsmannabildningen	XV (1912)	304
— —, Statsförvaltning och förvaltningsorganisation. Tillika några ord om departementalkommitténs förslag	XVI (1913)	216
— —, Monarkisk och republikansk parlamentarism	XVII (1914)	78
— —, Kriget och folkrätten	XVIII (1915)	81
— —, Förstakammarfrågan och kommunalröst- rätten	XX (1917)	271
— —, Vår rättsordnings omvandling	XXI (1918)	69
— —, Klassval — korporationsval	XXI (1918)	178
— —, Fullmaktsröstning och representationsrätt	XXI (1918)	263
REXTUS, GUNNAR, Benjamin Höijers politiska åskåd- ning	XIII (1910)	265
— —, Några ord om andan i 1809 års grundlag- stiftning	XVII (1914)	57
— —, Det svenska tvåkamarsystemets tillkomst. Genmåle till D:r Hj. Haralds	XIX (1916)	90
— —, Problemet »Mellaneuropa»	XIX (1916)	284
— —, Anteckningar om praxis i fråga om gemeñ- sam votering efter 1900	XX (1917)	164
ROHTLIEB, CURT, Samhället och den enskildes rätt till jordförbättringar	XVII (1914)	9
— —, Om förutsättningarna för maximipris	XXI (1918)	160
ROSENGREN, E., Några anmärkningar med anledning af E. Svenséns förslag till proportionell val- metod	II (1899)	63

	Argång.	Sida.
ROSMAN, H., Obeaktade källor för vår ekonomiska historia	V (1902)	213
— — Stadslignande samhällen	VII (1904)	118
RUNSTEDT, A. F., Om proportionella val på grund af tvåmansvalkretsar	V (1902)	301
RYBERG, C. A., Om jordbrukets realkreditinstitutioner i Sverige och Danmark	IX (1906)	49
SCHULDHEIS, G., Sinnessjuka och sinnesslöa inom riket	VII (1904)	137
SEELIGER, GERHARD, Nationalism o. Internationalism	XX (1917)	340
SJÖSTRAND, ERIK, Emanuel Svedenborgs åsikter om mynt och myntvärde	XI (1908)	144
— —, Anders Chydenius och räfssten mot växelkontoren vid 1765—66 års riksdag	XII (1909)	17
SKARSTEDT, S., Tomträtt	X (1907)	158
— —, Ett och annat om den s. k. vattenfallsrätten	XIV (1911)	233
SOMMARIN, EMIL, Ett hufvudproblem i ekonomisk historia	XI (1908)	65
— —, Till prisernas och arbetslönernas historia	XI (1908)	248
— —, Sveriges äldsta bergverks första anläggning och organisation under Magnus Ladulås (omkring år 1820). Stora Kopparberget och Ramnellsberg	XIII (1910)	24
— —, Det svenska bergsregalelets ursprung	XIII (1910)	141
— —, Reklam. Anteckningar ur det svenska affärlifvet	XV (1912)	17
— —, Om minutpriser och minuthandlarpriser, med särskild hänsyn till speceribranschen	XVIII (1915)	98
SPRINCHORN, C., Också ett förslag till universitetsreform	VII (1904)	309
STAEL VON HOLSTEIN, LAGE, Om lufrätt och luftkrig	XIV (1911)	335
— —, Ur den nyare folkrättslitteraturen	XV (1912)	248 (jfr 332)
— —, Tvenne konferenser. Folkrättsinstitutet i Kristiania, Interparlamentariska Unionen i Genève	XVI (1913)	195
— —, Luftlagstiftningens nuvarande ståndpunkt	XVII (1914)	104
— —, Folkrättens ansvar	XVII (1914)	235
— —, Ett svenskt-norskt Spetsbergen	XX (1917)	217
STEFFEN, G. F., Staten. Några sociologiska synpunkter	IX (1906)	153
— —, De sociala hemligheternas väsen och arter	XIV (1911)	48
SUNDBÄRG, G., De anglosachsiska folkens andel i världsproduktionen och samfärdseln	I (1897/98)	40
SVENSEN, EMIL, Proportionell representation	I (1897/98)	103, 155
— —, Anmärkningar till anmärkningar	II (1899)	95
— —, Satsen i rösträttsfrågan	VII (1904)	127
— —, Referendum	XII (1909)	69

	Årgång.	Sida.
		325
Svensk Skandinav, Utkast till föreningslag för Skandinavians Förenta Stater	XX (1917)	305
SÖDEBLUM, AXEL, Persontariffreformen vid Sveriges järnvägar	II (1899)	24
SÖDERQVIST, OLOF, Sveriges, Götas och Vendes konung	XII (1909)	297
TENOW, NORE B., En proportionell rangmetod, afsedd att på de proportionella valens område utgöra en motsvarighet till den vanliga formen för majoritetsval i enmansvalkretsar	XIII (1910)	317
— —, Felaktigheter i de Thieleska valmetoderna	XV (1912)	145
— —, Det proportionella valsystemet och dess behov av reformering	XXI (1918)	9
TIBERG, H. V., Den svenska järnhandterings framtid	VII (1904)	104
TISELL, HENRIK G., Internationell patentstatistik för åren 1885—1904	X (1907)	Extrah.
— —, Beskattningsformens inflytande på tobaksindustriens utveckling	XIII (1910)	251
— —, Undersökning öfver uppfinningsverksamhetens variationer inom olika industriklasser i Sverige, Tyskland, Frankrike, England, Österrike och Ungern	XIII (1910)	Extrah.
TRAP, C., Om Beboelsesforhold og Arbejderboliger i København	VI (1903)	212
TRIER, S., Australisk arbejderpolitik	VII (1904)	248
TROLLE, CARL HARALD, Den engelska regeringens förslag om obligatorisk sjuk- och arbetslöshetsförsäkring	XIV (1911)	345
TYNELL, KNUT, De olika befolkningsgruppernas deltagande i de allmänna valen i våra storstäder	XIII (1910)	81
TÖNNIES, FERDINAND, Ett fritt Finland. Fem bref till en svensk politiker	XX (1917)	282
TÖRNEBLADH, I., Om byggnad å annans grund	VIII (1905)	184
— —, Om ifrågasatta ändringar i svenska fattigvårdsstiftningen	VIII (1905)	270
— —, Bidrag till svenska fattigvårdsstiftningens historia	IX (1906)	314
— —, En föreslagen och en införd reform inom förvaltningen	XI (1908)	110
— —, Om en statsförvaltningsexamen	XII (1909)	28
— —, Om 1734 års lag i kulturhistoriskt afseende	XIV (1911)	273
TÖRNEBLADH, R., Anteckningar om praxis vid gemensamma voteringar inom riksdagens kamrar, I	I (1897/98)	76
— —, Anteckningar om praxis vid gemensamma voteringar inom riksdagens kamrar, II.	II (1899)	1
— —, Anteckningar om praxis vid gemensamma voteringar inom riksdagens kamrar, III, IV. .	III (1900)	131, 261

	Årgång.	Sida.
TÖRNEBLADH, R., Riksbankens afbetalningslån	VI (1903)	65
— —, Vissa skiljaktiga beslut i kamrarna vid riksdagen 1909	XII (1909)	205
— —, Jämförelse mellan riksstaterna för 1911 och 1912	XIV (1911)	215
WALLENGRÉN, SIGFRID, Den österrikiska valreformen från nationalitetsproblemets synpunkt	XII (1909)	234, 310
	XIII (1910)	97
— —, Valplikten i Österrike	XVI (1913)	22
WALLGREN, HJALMAR, En ny statslära	XX (1917)	81
VARENIUS, OTTO, Riksdagsordningens 46 §	XII (1909)	156
— —, Sveriges författningshistoria i fågelperspektiv	XVI (1913)	335
WICKSELL, S. D., Exakta dödlighetstabeller	XX (1917)	238
WIDELL, LUDVIG, Svenska statens utgifter 1850—1897	III (1900)	150
— —, Är brottsligheten i tillväxt bland Sveriges folk?	IV (1901)	48
— —, Några siffror rörande beskattningen i Sverige	IV (1901)	129, 307
— —, Erfordras Konungens sanktion vid Riksdagens beslut om fastställande af grunderna för förvaltningen af statens domäner?	IV (1901)	302
— —, Smärre bidrag till svensk statsrätt	V (1902)	310
— —, Äger svensk domstol rätt att pröfva lagars och förordningars giltighet?	VI (1903)	82
— —, Statsskulden i Sverige, Norge och Danmark	VI (1903)	124
— —, Återfall i brott. Enligt den svenska kriminalstatistiken för åren 1881—1900	VI (1903)	268
— —, Anteciperade statsutgifter	VII (1904)	181
— —, De olika arterna af förbrytelser. Enligt den svenska kriminalstatistiken	VII (1904)	269
	VIII (1905)	29
— —, Tvenne statsrättsliga frågor rörande bevillningarna	VIII (1905)	171
— —, Statistiska Tabellkommissionen 1756—1906	IX (1906)	205
— —, Valen till Andra kammaren åren 1866—1908	XII (1909)	1
WIDÉN, J., Den svenska centralförvaltningens organisation i 17:de seklet	IX (1906)	1, 73
— —, Reformen i arbetssättet inom de centrala ämbetsverken, enligt löneröglingskommitténs förslag	IX (1906)	288
— —, Löneröglingskommitténs förslag och regeringsrätten. Några synpunkter beträffande inståndsordningen i administrativa mål	X (1907)	226
WIESELGREN, S., Är Skandinavismen död?	IX (1906)	220
WOHLIN, NILS, Akademiska studier och studieplaner i statistik	XVI (1913)	119
— —, Några principiella anmärkningar om Sveriges tullpolitik efter kriget, i anledning af		

	Årgång.	Sida.
		327
professor Heckschers uttalanden i arbetet »Världskrigets ekonomi»	XIX (1916)	133
ÅSTRÖM, ADOLF, Jämförelse mellan elektrisk drift och ånglokomotivdrift å järnvägar	VII (1904)	167
— —, Om socialismens begränsning	XIII (1910)	46
— —, Konungens dispensrätt.	XIII (1910)	303
— —, Om manspillan i krig	II (1899)	187
— —, Några skolstatistiska data	III (1900)	81
— —, En befolkningsstatistisk fråga: dödligheten i 1808—1809 års krig. Genmåle till professor S. Clason	X (1907)	128, 178
Några svensk-internationella rättsfrågor. Genmåle från Utrikesdepartementet	V (1902)	152
Om en s. k. krisbarometer. Kommerskollegii under- dåniga skrifvelse till Konungen af 30 januari 1913	XVI (1913)	141
Om officiella statistiska utredningars godtagande som specimen för filosofisk doktorsgrad	XX (1917)	355

Till red. insända skrifter.

- Det nya Sverige*, utg. av ADRIAN MOLIN. Årg. 12. H. 10—11. Sthlm 1918.
- Finsk Kommunaltidskrift*. 1918. N:r 5—8. Hfors 1918.
- Finsk Tidskrift*, utg. av R. F. v. WILLEBRAND. 1918. Sept.—Nov. Hfors 1918.
- Industria*. Svenska Arbetsgivareföreningens Tidning. Red. AXEL BRUNIUS. Årg. XIV. N:r 22—24. Sthlm 1918.
- Kommersiella Meddelanden*, utg. av Kungl. Kommerskollegium. Årg. 5. N:r 20—22. Sthlm 1918.
- Meddelanden från Handelskammaren i Gefle*. 1918. H. 3. Gefle 1918.
- Mercator*. Tidskrift för Finlands näringslif. Årg. XIII. N:o 30—36. Hfors 1918.
- Nationaløkonomisk Tidsskrift*, udg. af Nationaløkonomisk Forenings Bestyrelse. Red. EINAR COHN. 1918. H. 4. Kbhvn 1918.
- Nordisk Tidskrift* för vetenskap, konst och industri, utg. av Letterstedtska Föreningen. Red. OSCAR MONTELIUS. 1918. H. 6. Sthlm 1918.
- Samling av anmälningar till sjukkasregisteret*. Utg. av Kungl. Socialstyrelsen. 1917. N:r 3—4. Sthlm 1918.
- Skogen*. Populär tidskrift, utg. av Svenska Skogsvårdsföreningen. Årg. 5. H. 11. Sthlm 1918.
- Skogsvårdsföreningens tidskrift*. Årg. 16. H. 9—10. Sthlm 1918.
- Social Tidskrift* utg. av Socialstyrelsen i Finland Årg. 12. N:r 2. Hfors 1918.
- Sociala meddelanden*, utg. av K. Socialstyrelsen. 1918. N:r 10. Sthlm 1918.
- Statistisk månadsskrift*, utg. av Stockholms stads Statistiska kontor. Årg. XIII. H. 10. Sthlm 1918.
- Stockholms stads statistik*. Handel och sjöfart år 1916. Sthlm 1918.
- Svensk Juristtidning*. 1918. H. 4—5. Sthlm 1918.
- Svensk Tidskrift*, utg. av ELI F. HECKSCHER och GÖSTA BAGGE. Årg. VIII. H. 6—7. Sthlm 1918.
- Sveriges officiella statistik*. Bergshantering. Berättelse för år 1917 av Kommerskollegium. Sthlm 1918.
- Tiden*. Månadsskrift för socialistisk kritik och politik. Utg. av Sverges socialdemokratiska arbetarparti. Red. GUSTAV MÖLLER. 1918. N:r 7. Sthlm 1918.
- WOLF, LEONARD S., *Makt bakom folkrätten*. Översatt från engelska efter författarens manuskript av ANNA WICKSELL. (Svenska Fredsförbundets Skriftserie XXIII.) Lund 1918.

Innehåll:

- Pontus Fahlbeck, Till Statsvetenskaplig Tidskrifts läsare. Ett avskedsord.
- C. A. Reuterskiöld, Fullmaktsröstning och representationsrätt.
- Georg Andrén, Främmande grundlagar. Några anmärkningar.
- L. E. Birger Gezelius, Om Kunglig Majestäts Befallningshavande och den nya instruktionen för densamma i historisk belysning.
- Pontus Fahlbeck, Till Gustav Sundbärgs minne. Tal vid avtäckningen av minnesvården den 20 nov. 1918.
- Litteratur.
- Förteckning över uppsatser i Statsvetenskaplig Tidskrift årgångarne I—XXI.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

SKÅNE

Malmö

== Samtliga fonder 1/1 1918 ==

c:a 40,000,000 kr.,

däraf garantifondsförbindelser 10,200,000 kr.

**Brandförsäkringar,
Liv-, Livränte- och Pensions-**

m. fl. försäkringar meddelas genom bolagets huvudkontor i Malmö
och genom dess agenter å alla större platser i Sverige.

■ ■ ■

**Inbrotts-, Resgods-, Vattenskade-,
Glas- och Garanti-**

försäkringar meddelas av

Försäkringsaktiebolaget

MALMÖ

genom bolaget Skånes agenter.